

ხელნაწერთა ინსტიტუტის
მ ო ა მ ბ ე

I V

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია

კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი

მოამბე

IV

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა

თბილისი

1962

ილია აბულაძე

ქართულ-სომხური ფილოლოგიური შტუდიები

„მრავალთავის“ ზოგიერთი თავის წყარო

IV. მარტულობა ორმოცთა *

ბევლი ქართული მწერლობის ძეგლებს შორის, რომლებიც XI ს.-მდის არიან გადაწერილი, ზოგიერთი რამდენიმე ნუსხით მოიპოვება. ამათი ერთი-მეორესთან შედარება ან ერთსა და იმავე რედაქციას, ანდა სხვადასხვას გამოავლინებს ხოლმე. ეს სხვადასხვაობა კიდევ ან იმით აიხსნება, რომ ერთი მეორის გადაკეთებას წარმოადგენს, ანდა იმით, რომ ისინი ხშირად ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად არიან წარმოქმნილი.

XI ს.-მდის გადაწერილ „მრავალთავებში“ შესული თავები, რომელთა უდიდესი ნაწილი თარგმნილი ძეგლებია, უმეტესად ერთ რედაქციას განეკუთვნებიან ხოლმე. მაგრამ ვხვდებით მათ შორის ისეთებს, რომლებიც სხვადასხვა რედაქციას წარმოადგენენ.

როდესაც ერთიდაგივე რედაქციის თხზულებანი აღინიშნებიან ძველ „მრავალთავებში“, ისინი ხშირად ერთმანეთის ზედმიწევნით პირს არ წარმოადგენენ. ეს გარემოება გასაგებიცაა, რადგან ისინი ერთი და იმავე ხანის, ანდა ერთისა და იმავე სალიტერატურო წრის ნაყოფი არ არიან. დრო და წრე ერთი და იმავე რედაქციის ნუსხებს ატყვია. ორთოგრაფია და ლექსიკური სხვაობანი ამის უდაო მოწმეა. ლექსიკური ცვლილებანი ასეთ შემთხვევებში, როგორც ირკვევა, სინონიმების მწკრივს არ სცილდება, რაც, საფიქრებელია, უპირატესად ნუსხათა გადამწერლებისაგან უნდა მომდინარეობდნენ, ისე როგორც ორთოგრაფიული ცვლილებებიც.

იმის საილუსტრაციოდ, თუ რანაირია ლექსიკური სხვაობანი აღნიშნული შემთხვევის დროს, ე. წ. პარხლურისა და სვანურის მრავალთავების მასალას მოვიყვანოთ¹.

* წინა ნაკეთები იხ.: ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, VI, გვ. 329—347 და ენიშის მოამბე, VIII, გვ. 78—136.

¹ ესენია საკითხავები: თქუმული წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა იოვანე ოქროპირისაჲ, კოსტანტინეპოლელ მთავარ-ეპისკოპოსისაჲ, ხარებისათჳს წმიდისა ღმრთის მშობელისა მარიამისა მთავარ ანგელოზისა გაბრიელის მიერ; თქუმული [მისივე] შობისათჳს იესუ ქრისტესა მარადის ქალწულისა მარიამისგან; თქუმული წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა ათანასი მთავარ-ეპისკოპოსისა აღექსანდრიელისაჲ, ვითარ კაც იქმნა უფალი ჩუენი იესუ ქრისტე და რამეთუ ღმრთის-მშობელი წმიდაჲ ქალწული მარიამ და რომელი-მგე იშვა მასგან ღმერთი და იგივე კაცი; თქუმული დღესასწაულთათჳს, რომელ-იგი მიიწერა იერუსალმდ ისტანანს მიერ მეფისა მართლ-მორწმუნისა, ხარებისათჳს და შობისა მიგებებისათჳს და ნათლისღებისა: ილ. აბულაძე, „მრავალთავი“; ენიშის მოამბე, ტ. XIV, თბილისი, 1944.

სვანური მრავალთავის (A-19) „ხოლო-ს“	საპირისპიროდ	პარხლურშია (A-95) ზოგჯერ	„არა-მედ“ ან „და“.
„ თუსსა-ს“	„	„	„ ზოგჯერ „შენსა“
„ განჭვინა სასმენელნი-ს“	„	„	„ „ „ განჭ-მარტნა სასმენელნი“.
„ მაშინ-ის“	საპირისპიროდ	„ (A-95) ზოგჯერ	„მერმე“.
„ გულის ზრახვა-ს“	„	„	„ „ „ გულის სიტყუა“.
„ გუაუწყეს-ის“	„	„	„ „ „ გუასწა-ვეს“.
„ ქუეყანად-ს“	„	„	„ „ „ „სოფელი“.
„ კმრისა-ს“	„	„	„ „ „ „კაცისა“.
„ თაეი-ს“	„	„	„ „ „ „სულნი“.
„ იხილა რად-ს“	„	„	„ „ „ „ოდეს იხილა“.
„ იფარვიდა-ს“	„	„	„ „ „ „ იმალ-ვიდა“.
„ ჰრქუა-ს“	„	„	„ „ „ „ უთბრა“.
„ ყენა-ს“	„	„	„ „ „ „ კმნა“.
„ რაუამ-ის“	„	„	„ „ „ „ ოდეს“.
„ მთავარ-ის“	„	„	„ „ „ „ წინამ-ძღუარი“.
„ ნოივლინა-ს“	„	„	„ „ „ „ მოვიდა“.
„ თუსსა-ს“	„	„	„ „ „ „ მისსა“.
„ წარემართა-ს“	„	„	„ „ „ „ წარ-ვიდა“.
„ გამოჩინებად-ს“	„	„	„ „ „ „ გამობრ-წვინებად“.
„ მათ დღეთა-ს“	„	„	„ „ „ „ მაშინ“.
„ რამეთუ-ს“	„	„	„ „ „ „ გვითარ-მედ“.
„ კაცად-კაცადსა-ს“	„	„	„ „ „ „ თითო-ეულსა“

ამნაირი მიმართების ნუსხებში ზოგჯერ მეზობელი სიტყვების რიგიც არის ხოლმე შეცვლილი. ყველა ასეთი ცვლილება კი, როგორც აღვნიშნეთ, გადამწერს არ სცილდება.

მაგრამ, როგორც ზემოთვე ითქვა, შეინიშნება ისეთი ვითარებაც, როცა ნუსხები ერთმანეთთან დაპირისპირებით ცალკე რედაქციებს წარმოდგენენ. ესენი უმეტესად დამოუკიდებელი თარგმანებია, შესრულებული ან ერთი და იგივე, ან სხვადასხვა ენისაგან. მრავალთავებში დაცული ერთი ასეთი საკითხავის რაობის გარკვევას ეხება ქვემოთე წარმოდგენილი ჩვენი ძიება. ეს საკითხავია „ორმეოცთა მარტულობა“, რომელსაც ზოგჯერ „სებასტიელთა მარტულობასაც“ ეძახიან.

„ორმეოცთა მარტულობის“ წიგნი დაცულია პარხლურ მრავალთავში, ლენინგრადის ერთს პალიმფესტურ მრავალთავში, უდაბნოს მრავალთავსა და მარტვილობათა ერთ-ერთ ძველ კრებულში. ამ ხელნაწერებს გარდა ძეგლი საზღვარგარეთაც მოიპოვება, როგორც ამას აკად. კ. კეკელიძის სათანადო შრომიდან ვტყობილობთ². იგი დაცულია ბოდლეს წიგნთსაცავში და აგრეთ-

² კ. კეკელიძე, ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, V, თბ., 1957, გვ. 134.

ვე ათონს, ცნობილს მრავალთავში № 57 (180—186). გამოცემისათვის ჩვენ მხოლოდ იმათ ვიყენებთ, რომელთაც ის სრულად დაუტავს და ჩვენში იპოვება.

მოწოდებული მასალების მიხედვით³ სებასტიელთა მარტვილობის ფრაგმენტი იპოვება ლენინგრადის ერთ-ერთ ხელნაწერში (მეცნ. აკად. აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტისა, № 158, 1038 წლისა), რომელიც ერთ ხანს გიორგი ავალიშვილს მოუტანია პეტერბურგში იერუსალიმის ჯვრის მონასტრიდან. იგი იოანე მახარებლის სახარების თარგმანებას წარმოადგენს თურმე, რომელიც იოანე ოქროპირს ეკუთვნის⁴. ამ ნაწარმოების ერთი ნაწილი, პირველი 125 ფურცელი (სულ 464 ფურც., ე. ი. 58 რვეულისაგან ყოფილა იგი შემდგარი) მოთავსებული ყოფილა წინათ ასომთავრული ანუ მრგლოვანი ხელით ნაწერ ეტრატზე ისე, რომ ეს ძველი ნაწერი გადაურეცხიათ და „თარგმანის“ ტექსტისათვის გამოუყენებიათ. საბედნიეროდ, ძველი ტექსტის ამოკითხვა რამდენადმე შესაძლებელი ყოფილა. ამოკითხული ტექსტი საკითხავებს წარმოადგენს. მაშასადამე, იგი ერთ დროს «მრავალთავის» შემადგენილი ნაწილი ყოფილა. გარჩეული საკითხავებიდან ერთი შობისა ჩანს; მეორეც ამ ციკლს უნდა ეკუთვნოდეს, საეკლესიო ისტორიის დარგიდან (საკითხავი შეიძლება ევსები კესარიელის საეკლესიო ისტორიიდან იყოს გამოკრებილი); მესამე საკითხავი სტეფანე პირველმოწამის მარტვილობის წიგნის ნაწილს წარმოადგენს; მეოთხე სებასტიელ მარტვილთა ჰომილია ბასილი კესარიელისა, ხოლო უკანასკნელი, მეხუთე, ჩვენთვის საგულისხმო სებასტიელთა მარტვილობის წიგნის ნაწილია.

სებასტიელთა მარტვილობის წიგნის შემონახული პალიმფსესტური ნაწყვეტის ტექსტი თითქმის არაფრით განსხვავდება სრულად დაკული მარტვილობის იმ ტექსტისაგან, რომელიც შესულია ხელნაწერში: H—1708. ნაწერია ისიც ეტრატზე, მაგრამ ნუსხა-ხუცური ხელით, რაც XI ს-ს უნდა ეკუთვნოდეს. ლენინგრადული ნუსხის ფრაგმენტი, როგორც აღვნიშნეთ, მრგლოვანი ხელით არის შესრულებული, რომელსაც პალეოგრაფიული ნიშნების მიხედვით IX—X ს-ს აკუთვნებენ.

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ხელნაწერთა ინსტიტუტის H—1708 ხელნაწერს, რომელსაც სრულად დაუტავს ჩვენი მარტვილობის წიგნი, მისდევს აგრეთვე ამავე ინსტიტუტის A—1109 ხელნაწერში (ე. წ. უდაბნოს მრავალთავში) ფრაგმენტის სახით დაკული (2 r-v) სებასტიელთა მარტვილობის წიგნის ნაწილიც. მოკულობით ეს ნაწყვეტი ლენინგრადულზე მეტი არაა და ტექსტობრივადაც თითქმის მას ხვდება. უდაბნოს მრავალთავი X ს-ზე გვიანდელი არა ჩანს (შეიძლება IX ს-საც ეკუთვნოდეს) და ამდენად იგი ხნოვანობით უმცროსი არაა ლენინგრადულზე, რომლის მსგავსად ისიც მრგლოვანი ხელითაა შესრულებული. ამრიგად, ჩვენი ძეგლის ხსენებული ნუსხები, რომლებსაც ურთიერთთან მიმართებით ტექსტობრივი ერთიანობა ახასიათებთ, IX—XI სს-ის ხელნაწერებს წარმოადგენენ.

³ ეს მასალები დოც. თ. გონიშვილმა გადმომცა თავის დროზე, რისთვისაც მადლობას მოვასხენებ.

⁴ ცნობები ამ ხელნაწერზე მოეპოვებათ: 1. მ. ბროსეს, Notice des manuscrits géorgiens récemment acquis par l'Académie (№ 2). 2. ალ. ცაგარელს, Сведения о памятниках грузинской письменности. II, СПб, 1889.

სებასტიელთა მარტვილობის წიგნი სრული სახით ჩამოთვლილთ გარდა დაუცავს კიდევ ერთ ძველ ხელნაწერს. ესაა, ე. წ. პარხლური მრავალთავი (A-95, გვ. 422—432), რომელიც XI ს-ის დამდეგს ეკუთვნის. ტექსტობრივ ეს ნუსხა განსხვავდება ზემორე აღნუსხულთაგან. ამდენად, მაშასადამე, სებასტიელთა მარტვილობის ორი ერთმანეთისაგან განსხვავებული წიგნი მოგვემოვება ქართულად, ერთი რამდენიმე ნუსხით, რომელთაგან სრულად მოღწეულია მხოლოდ ერთი (H—1708), და მეორე — მარტო ერთი ნუსხით (A—95), რომელიც აგრეთვე სრულადაა შემონახული.

რით განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან ეს ძირითადი ნუსხები, რა ხასიათისაა ეს სხვაობა?

აღნიშნული ნუსხები ერთმანეთს თხრობის მიხედვით ყოველმხრივ მიჰყვებიან. არის აქა-იქ თითო-ოროლა ისეთი წინადადება, რომლებიც ერთს მეორესთან მიმართებით მეტი მოეპოვება, მაგრამ ისინი, ეტყობა, გადამწერის ხელიდან არ გამოდიან, არამედ დამოუკიდებელი უნდა მიმდინარეობდნენ ისეთი უცხო დედნიდან, რომელიც ახლოს მდგარა მეორის დედანთან, მისგან ოდნავ განსხვავებული სახისა ყოფილა.

ორივე სრული ნუსხა რომ უცხო დედნიდან მომდინარეობს (უცხო დედნის თარგმანია), ამას განსაკუთრებით ისეთი ადგილები მოწმობენ, რომლებშიც ერთის სიტყვები მეორეში სინონიმით კი არ არის შეცვლილი, რაშიც კაცს შეეძლო დაენახა გადამწერის ისეთი მიღრეკილება, როგორიც ზევნ ზემოთ წარმოვიდგინეთ სხვა საკითხავებთან დაკავშირებით (სადაც ერთი და იგივე ძეგლის ნუსხები ურთიერთისაგან ძირითადად ამ გზით განსხვავდებოდა), არამედ აქ სრულიად განსხვავებული, ზოგჯერ საწინააღმდეგო ვითარებაც კი გვხვდება. ასე მაგ.:

ბარ ხლო	მრავალთავში	„ქარი“, ხოლო H—1708 ხელნაწერში — „ჰაერი“.
"	"	„მეცნიერ“, „ „ „ — „ბრძენ“.
"	"	„თუთნება“, „ „ „ — „თუთმპყრობელი“.
"	"	„ვითარმცა დაგუსაჯენ ჩუენ“, ხოლო H—1708 ხელნაწერში — „ტანჯვად ჩუენდა“.
"	"	„დაჰსნდეს ჯორცნი“, „ „ „ — „განიროლუა იგი“.
"	"	„სანთელნი“, „ „ „ — „მთიებნი“.
"	"	„ნათელი“, „ „ „ — „მთიები“.
"	"	„უკეთურსა ზრახვასა“, „ „ „ — „ბოროტის მეცნიერებით ზრახვასა“.
"	"	„ერთბამად“, „ „ „ — „ერთგულად“.
"	"	„ხარკსაცა მისცემდეს“, „ „ „ — „აიძულდეს“.
"	"	„მოთხარეს“, „ „ „ — „შეხუტეს“.
"	"	„შეიღულარუნა“, „ „ „ — „იზახა“.
"	"	„რომელ-მგე ინებეთ“, „ „ „ — „გულსმოდგინება თქუენი“.
"	"	„აქუნდა“, „ „ „ — „ეპყრა“.
"	"	„საკუმილავი“, „ „ „ — „უამი“.
"	"	„საკვი“, „ „ „ — „საბლები“.
"	"	„მოჰჰადა პირი“, „ „ „ — „შეხუსრა პირი“.
"	"	„განძლიერდეს“, „ „ „ — „ნუგეშინის-ცემულ იქმნეს“.
"	"	„უთმინობაჲ“, „ „ „ — „სულმოკლეობაჲ“.
"	"	„ძლიერებითა“, „ „ „ — „ბრძანებითა“.
"	"	„მსგავსად სახისა მაგის“, „ „ „ — „გონებისა შენი-საებრ“.

პარხლურ მრავალთავშია „შემეტყველი“/„შინაგან-

		მეტყველი“, ხოლო H—1708 ხელნაწერში — „მსახური“.	
„	„	„ილუაწოს“, „	„ — „იზრუნოს“.
„	„	„განლიგებულნო“, „	„ — „განწირულნო“.
„	„	„განწყოფელო“, „	„ — „მომპოვნებლო“.
„	„	„შეწირულ ვართ“, „	„ — „სახლელ კმნილ ვართ“.

თუ აღნიშნული წყვილები ხელნაწერის გადამწერის ხელიდან ვერ გამოვიდოდა, სამაგიეროდ ასეთი ჩოსალოდნელი არიან ერთისა და იმავე ძეგლის ორჯერ თარგმნის შემთხვევაში. წყაროდ, საიდანაც ქართული ტექსტები უნდა იყოს თარგმნილი, ერთი ჩანს, სახელდობრ სომხური, რომლის ერთი და იმავე რედაქციის ორი მცირედ განსხვავებული ნუსხა ჰქონიათ ხელთ ქართულად მთარგმნელთ. თუ აღნიშნულ წყვილებს სომხური ტექსტის შესაბამის სიტყვებს შევეუდარებთ, ქართულის ნაირსახეობა ადვილად გასაგები ხდება:

- „ქარ-ისა“ და „ჰაერ-ის“ შესაბამისად სომხურშია *ასიოი* (ასევე „ქართაა“ გადმოცემული ეს სიტყვა „ფილეკტიმონის წამებაში“),
- „მცენიერ-ისა“ და „ბრძნ-ისას“ — ჩანს *ნარქი*,
- „თუთნებ-ის“ და „თუთმპყრობელ-ის“ — *ქინსასკაქ*,
- „ეთთარმცა დაგუსაჯუნ ჩუენ-ისა“ და „ტანჯუად ჩუენდა-ს“ — *იოსასქ*,
- „დაჰსდეს-ისა“ და „განირულა-ს“ — *იოსასქ*,
- „ნათლ-ისა“ და „ნთიებ-ის“ — *იოსასკი*,
- „უკეთურსა ზრახვასა-სა“ და „ბოროტის-მცენიერებით ზრახვასა-ს“ — *კარინსარ ან კარაპ-იოსათ სიქსიოიქ*,
- „ზარკასა მისცემდეს-ისა“ და „აიძულებდეს-ის“ — ჩანს *ქსინ*,
- „მობზარეს-ისა“ და „შეხუტეს-ის“ — *ქსინქსინ*,
- „შეიღულარქნა-სა“ და „იზახა-ს“ — *ქინსასქ*,
- „რომელ-ეგ ინებეთ-ისა“ და „გულს მოდგინებდა თქუენ-ის“ — *კარაქსინქსინ მქრ*,
- „აქუნდა-სა“ და „ეპყრა-ს“ — *იოსასკი*,
- „საგუმილაგ-ისა“ და „ჟამ-ის“ — *ასის*,
- „საგიგ-ისა“ და „საბლებ-ის“ — *იოსინ (იოსინქ)*,
- „მოჰადა პირ-ისა“ და „შეჰმუსრა პირ-ის“ — *კარქსაგ*,
- „განძლიერდეს-ისა“ და „ნუგეშინის-ცემულ იქნეს-ის“ — *ქარაქსინქსინ*,
- „უთმინებდა-ისა“ და „სულმოკლებდა-ის“ — *ანძიძქსინქსინ*,
- „ძლიერებითა-ისა“ და „ბრძანებითა-ის“ — *ადიგეიქსინქ*,
- „მაგვსად სახისა მაგის-ისა“ და „გონებისა შენისაებრ-ისა“ — *ქარა ქაროიქი ქიგ*,
- „შემეტყველ/შინაგან-მეტყველ-ისა“ და „მსახურ-ის“ — *არქანსასქ*,
- „ილუაწო-ისა“ და „იზრუნოს-ის“ — *ჩიკასაქ*,
- „განლიგებულნო-ისა“ და „განწირულნო-ის“ — *აქსასქ*,
- „განწყოფელო-ისა“ და „მომპოვნებლო-ის“ — *ქარქსქ* და
- „შეწირულ ვართ-ისა“ და „სახლელ ვართ-ის“ შესაბამისად *ჩინასქ სქრ*:

აღნიშნულ შესატყვისობათა წყვილები სომხური ტექსტის სათანადო სიტყვების თითქმის სრული შესაბამისი არიან; ამათ შეეძლოთ მხოლოდ მიელოთ ასეთი სახე ქართულში. ზოგან ქართულის ამ შესაბამის სიტყვებში სიტყვა-სიტყვითი გადმოღების ცდა ჩანს, ზოგან კიდევ პირუკუ, — აზრის მიხედვით არის შესრულებული თარგმანი. პირველი მომენტი უფრო მეტად პარხლურ ნუსხას ახასიათებს. ხოლო მეორე — სხვა სრული წამების წიგნს (H—1708).

სომხურის გარდა რომ რომელიმე მათგანისათვის სხვა ენაზე არსებული წამების წიგნი, როგორც დედანი, არ უნდა იყოს სავარაუდებელი, ეს იქიდანაც ნათლად ჩანს, რომ ზოგიერთი ზემორე აღნიშნული წყვილის შეუსწორებლობა სხვებზე, თუ არ სომხურით, არ უნდა აიხსნებოდეს. ასეთი წყვილებია:

ა. „საწივი“ და „საბელი“. „საწივი“ სულხან-საბა ორბელიანის ქართული ლექსიკონის მიხედვით „ქედის ბორკილია“, ხოლო „საბელი“ „ზოგადი სახელი არს ყოელთა (+ მკედთა უსხოთა B) შეგრეხილთა“⁵. ამ წყვილისათვის სომხურ ტექსტში *თიონ* გვაქვს; *თიონ*-ი კი ორი ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელი საგნის აღმნიშვნელი სიტყვაა. ერთ შემთხვევაში იგია „*ჯიონს, კაყაანჲ*“, ე. ი. „საბელი, საკრველი“, ხოლო მეორეში — „*ჯოხი*“, კერძოდ საძვეგელისა (*აანჲჩიქიჭ*). ეტიმოლოგია პირველისა უცნობია, ხოლო მეორე მკვიდრ სომხურ სიტყვად ითვლება⁶.

კონტექსტი, რომელშიც ამ სიტყვას ვხვდებით, შემდეგია: „უბრძანა მსაჯულმან მან შეკრვაჲ მათი, და დადებად სცა საწივი ქედთა მათთა და წარყვანებაჲ მათი ტბასა“ (A—95). „ბრძანა მთავარმან მან შეკრვაჲ მათი, და მოაბეს საბლები ქედთა მათთა და წარიყვანეს... ტბასა მას“ (H—1708). — *Հրամայեաց Կատաւորն Կապել զնոսս, և արկանել տիւնս ի պարանոցն նոցա և ատել . . . ի լինն*“:

პარხლური ნუსხით *თიონ*-საწივი („დადებად სცა საწივი — *արკანს* *თიონს*“) ბორკილი ჩანს, ხოლო მეორე სრული ნუსხით *თიონ*-საბელი ზემორე მოყვანილი *ჯიონს, კაყაანჲ* (საბელი, საკრველი) არის. საწივი-ბორკილი, რომელსაც ქედზე ადებდნენ, არა ჩანს, რისა იყო. თუ იგი ხისა აღმოჩნდება, რაც უფრო საგულვებელია, მაშინ აქ *თიონ*-საწივი სომხური ლექსიკონების *ჯოხია*, ე. ი. ძელი. თუ ასეა, მაშინ *თიონ*-ის ერთგან „საწივად“ გადმოცემა, ხოლო მეორეგან — „საბლად“, შესაძლებელია იმ შემთხვევაში, როცა ქართულისათვის წყაროდ სომხური ტექსტი გამოცხადდება.

ბ. ქართული წამების წიგნებისათვის დედნად სომხურს უფრო სარწმუნოდ სხვა მაგალითი მიგვაჩინებენებს. ესაა: „მსგავსად სახისა მაგის შენისა“ და „გონებისა შენისაებრ“, რომელთაც სომხურით *բայ բարոյից ձեր* შეესაბამება. *Բարբ* ან *բարոյք*-ს სომხურში მართლაც, სხვათა შორის, ეს ორი მნიშვნელობაც აქვს: *կերպ* — სახე და *ճանաչմունք, կարծիք* — გონება⁷. ცნობილი „სახის მეტყუელი“ სომხურად *բարուսխու*-ის სახელს ატარებს, რაც მოწმობს, რომ სომხური *բარբ* ან *բարოյք* აქ (ქართულად) ორსავე შემთხვევაში გავებულია, როგორც სახე.

გ. ასეთივეა ზოგი სხვა წყვილიც. ერთს დავასახელებთ კიდევ. ესაა: „ხარკ-საცა მისცემდეს“ და „აიძულებდეს“, რომელთაც სომხურის *հարկ* უდრის. პირველ შესაბამისში სომხურის *հարկ* — ხარკ ცალკე სიტყვად არის წარმოდგენილი, ხოლო მეორეში („აიძულებდეს“) სომხური *հարկերն*-ის აზრია კონკრეტულად (ლიტონად) გადმოცემული.

პარხლურ ნუსხას, რომელსაც ამიერიდან ცალკე რედაქციაც კი შეიძლება ეწოდოს, გარკვეულ შემთხვევებში მისთვის დამახასიათებელი ზედმიწევნილობისა ანუ სიტყვა-სიტყვითობის გამო, ზოგან *non-sens*-ებიც მოეპოვება, რაც კიდევ უფრო ადასტურებს მის სომხურ დედანზე დამოკიდებულებას.

ერთი ასეთი *non-sens*-ი შემდეგი კონტექსტიდან ირკვევა: „ყოველნი, რომელნი ცხონდებოდეს კეთილად მსახურებითა ქრისტის მიმართ, ხარკსაცა

⁵ ს.-ს. ო რ ბ ე ლ ი ა ნ ი, ქართული ლექსიკონი, პროფ. ი. ყიფშიძისა და პროფ. ა. შანიძის რედაქციით, თბ., 1928.

⁶ *Հր. Ա ճ ա ի ա ն, Հայերէն արժուողական բառարան VI*, გვ. 952—954.

⁷ *Առանձն բառարան հայկազնեան լեզուի, II տպագրութիւն, Վենետիկ, 1865.*

მისცემდეს მსაჯულსა მას აგრიკოლას“. სომხურში ამ ადგილს იკითხება: *მას-ძხნსისან ირ გარხაყაჯითიძხნამრ კსჩნ ჯ ზრქათიი, ზარკსჩნ ვინსჲ ყჩიღ ლიონ ჯ დათათლიოქხანს მადრქლიყაიოი*: როგორც შედარებიდან ირკვევა ქართულს აკლია ფრაზა: *ვინსჲ ყჩიღ ლიონ*, ხოლო სიტყვა *ჯ დათათლიოქხანს* (მსაჯულობასა) შეცვლილია სიტყვად — „მსაჯულსა“. ეს არაა შემთხვევითი მოვლენა. ქართული ნუსხის პირველ-დედანს არც დაკლება და არც გადასხვაფერება არ უნდა ჰქონოდა. იქ უნდა წერებულყო: „... ხარკსაცა მისცემდეს ზორვად ბილწთა მათ კერბთა მსაჯულობასა აგრიკოლასსა“. მერმინდელი გადამწერის თვალში ამ ადგილს, ეტყობა, სამართლიანად ბუნდოვანობა დამწვევია, რაც გაუმართავს ისე, რომ „ზორვად ბილწთა მათ“, გაუგებრობის მიზეზი ასეთ წინადადებაში, გამოუგდია და ხარკის მიცემაც გაუპიროვნებია — „მსაჯულსა მას აგრიკოლას მისცემდესო“. ირკვევა, რომ დედნის ერთგულებამ მთარგმნელს ჩაადენინა აღნიშნული ოპერაცია. ეს თარგმანი რომ მას მოეცა არა სიტყვა-სიტყვით, არამედ ისე, როგორც ამას მეორე მთარგმნელი გვაწვდის, მაშინ პირველ მთარგმნელს, მეორის მსგავსად, ყველაფერი უკლებლივ აღმოაჩნდებოდა თავის ადგილზე.

ამავე ქართული რედაქციიდან non-sens-ის მეორე მაგალითი ასეთია; „ჩუენ, შე მძღებელსა ღმერთსა, რომელმან ილუაწოს ჩუენთჳს, ვჰმსახურებთ“. სომხურად ეს წინადადება ასე იკითხება: *„ვასღეთასკარნ ძხრ მათილახ ჩიყაყჳტ“*. აქ „შემძღებელს“ სომხურით *ასღეთასკარ* უპირისპირდება, *ასღეთასკარ*-ში კიდევ *კარ* არის გაგებული როგორც ძალ-ი და მისგანაა წარმოებული „შემძღებელი“ მაშინ, როცა ეს სომხური სიტყვა, როგორც ამას სწორად გადმოსცემს მეორე მთარგმნელი, „უმჯობეს-ს“ აღნიშნავს.

Non-sens-ის კიდევ ერთი მაგალითი ამავე რედაქციიდან შემდეგი იქნება. — „მსგავსად სახისა შავის შენისა დაგედვა სახელი შენი აგრიკოლაე, რამეთუ უდაბნოდ განქცეულ ხარ სიცბილით“. ამის საბადლოდ სომხურშია: *„ღსთ გარიივიღ დიე ხელა ვხვ ანიონ მადრქლიყაიოი, ვანჳქ ქაქიხჩი ქაჳღაჳღიოი ხა“*. „განქცეულ ხარ სიცბილით“ სომხურის *„ქაჳღაჳღიოი ხა“*-ს შეფეარდება. *ქაჳღაჳღიოი*-ის ასე დანაწევრებულად გადმოლება („განქცეული სიცბილით“) იმას ამქვლავნებს, რომ მთარგმნელს არ ესმის კარგად ეს სიტყვა. იგი მას კომპოზიტად წარმოუდგენია და მის ერთ ნაწილს, *ღიოი*-ს, თითქოს *ღხლ*-ისაგან წარმოებულს, განქცეულად სთარგმნის, რაც სწორი იქნებოდა, თუ ეს ნაწილი *ქაჳღ*-თან შეთხზული ცალკე სიტყვა აღმოჩნდებოდა. *ჟაღ* კი, როგორც ჩანს, „სიცბილ-ად“ ესმის. ხოლო რაზეა დამყარებული *ქაჳღ*-ის ასეთი გაგება, არ ირკვევა. ამ მნიშვნელობით ეს სიტყვა ძველმა სომხურმა არ იცის. მხოლოდ ერემია ვარდაპეტის ლექსიკონში ვხვდებით „გიჟის“ მნიშვნელობით სიტყვა *ქაჳღან*-ს, რაც, შეიძლება, ჩვენი სიტყვის *ქაჳღ*-ს მართლაც უკავშირდებოდეს. პროფ. პრ. აპარიანს *ქაჳღაჳღიოი* წარმოებულ სიტყვად მიაჩნია *ქაჳღაჳღიოი*-ისაგან, რომლის ეტიმოლოგია მისთვის უცნობია⁹. *სიერ ხაქლავხანს გათარან*-ის შემდგენელთ კი ეს სიტყვა შედგენილად მიაჩნიათ *ქაჳღ*-ისა და *ღხლ*-ისაგან. შეიძლება ჩვენი რედაქციის მთარგმნელი თავისი ასეთი ოპერაციით ხსენებული სიტყვის მიმართ მის აღნაგობას მართებულად შლიდეს, მაგრამ დანაწევრებულად გადმოცემული სიტყვები იმ მნიშვნელობას აღარ ატარებენ, რაც ამ დაუნაწევრებელი სიტყვით ივულისხმება. ეს კი არის „მლიქნე“, როგორც ამას წესიერად გვაწვდის მეორე მთარგმნელი.

⁹ ჯ. მ. ა. ხ. ა. ზ., *ჰაქერჩნ არქათასკარნ გათარან*, VI. გვ. 1125—1128.

ამრიგად, მგონია, რაიმე ექვს აღარ უნდა დაურჩეს ადგილი, თუ დევასკენით, რომ ორმეოცთა მარტვილობის წიგნის ქართული რედაქცია, რომელიც პარხლური ნუსხით არის ჩვენამდის მოღწეული, უექველად სომხურიდან მომდინარეობს, მისგან თარგმნილი ძველია და მასთან გარკვეული ადგილების უფრო ზედმიწევნით ანუსიტყვა-სიტყვით თარგმანსაც წარმოადგენს მეორესთან შედარებით.

ჩვენი ძველის მეორე რედაქცია, რომელიც, როგორც აღვნიშნეთ, რამდენიმე ნუსხით არის წარმოდგენილი ძველს მრავალთავეში. დედანთან მიმართებით რაიმე საგანგებო non-sens-ს არ ატარებს, მაგრამ, რომ ისიც სომხური დედნიდან მიმდინარეობს, ამას ზემორე მოყვანილნიშანთან ერთად, რაც ლექსიკური წყვილების გარჩევისას შევნიშნეთ, თითონ სომხურისა და ქართული წიგნების ტექსტობრივი ახლო ურთიერთობაც მოწმობს.

სებასტიელთა მარტვილობის წიგნთა გამოძახილი ადრევე შეინიშნება ქართულ ორიგინალურ მწერლობაში. უკვე აკად. კეკელიძის აქვს აღნიშნული, რომ სებასტიელ მარტვილთა შესახებ ბასილი კესარიელის ძვირ შეთხზული ჰომილია, რომლის ძველი ნუსხები თითქმის ყველა ძველ მრავალთავეში მოიპოვება, ხელთ ჰქონია აბოს მარტვილობის წიგნის გამომთქმელს—იოანე საბანისძეს*. საბანისძე ბასილის დასესხებია და მისი ნაწარმოებიდან დასაწყისი სიტყვებიც კი აულია თავისი ნაწარმოებისათვის. აბოს წამების ზოგიერთი ფაქტიური მასალაც აკად. კ. კეკელიძეს ამ თხზულებიდან ჰგონია აღებული. ისინი მას საგანგებოდ აქვს აღწერული თავისი ლიტერატურის ისტორიაში. მაგრამ ამათ შესახებ უნდა ითქვას, რომ საბანისძე ჩამოთვლილ ეპიზოდებს იმდენად ბასილის ჰომილიით კი არ უნდა იცნობდეს, რამდენადაც წამების წიგნით. ეს ეპიზოდები მარტვილობის წიგნში უფრო ცხადად არის ნაჩვენები, ვიდრე ჰომილიაში, სადაც გაკერით არის მხოლოდ მითითებული წამების ამა თუ იმ მომენტზე.

სებასტიელთა მარტვილობის წიგნის გამოძახილი საბანისძეზე ადრეც გაისმის ჩვენს მწერლობაში. ევსტათე მცხეთელის მარტვილობის აღმწერელს, როგორც ეს აკად. კ. კეკელიძემვე შენიშნა, სიტყვებით: „რომელნიმე ტბასა შინა ყინელითა მოსწყდეს“ ნაგულისხმევი აქვს ორმეოცი მოწამე¹⁰, რომელთა წამების წიგნში დაწვრილებით არის საუბარი როგორც ტბაზე, ისე ყინულზედაც, რითაც ესენი აწამეს. ბასილი კესარიელიც, მართალია, ეხება ამ მომენტებს, მაგრამ რატომ მისი ჰომილია და არა თვით წამების წიგნი უნდა იყოს უშუალო წყარო ქართველი აგიოგრაფისათვის?... თუ რად ექცევა ასეთი საგანგებო ყურადღება ბასილის ხსენებულ ნაწარმოებს ორსავე შემთხვევაში, არსადაა აღნიშნული აკად. კ. კეკელიძის ნაშრომებში.

ორმეოცთა მარტვილობის ქართული წიგნის ნუსხების უმრავლესობა, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, პარხლურისაგან განსხვავდება. ისინი ერთს დამოუკიდებელ რედაქციას წარმოადგენენ, და ამდენად, მასასადამე, სულ ორი რედაქცია მოგვეპოვება. რა დროს ეკუთვნიან ისინი? ერთი რედაქციის ამსახველი ნუსხები, როგორც ვნახეთ, IX—XI სს-ის ფარგლებში თავსდება, მეორე კი, რომელიც ერთი ნუსხით არის ჯერჯერობით ცნობილი (პარხლურით),

* კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ძველი მწერლობა, ტ. I, თბ., 1941, გვ. 477.

¹⁰ კ. კეკელიძე, ადრინდელი ფეოდალური ქართული ლიტერატურა, ნაკვ. I, თბ., 1935, გვ. 45—46.

XI ს-ს ეკუთვნის. ცხადია, პირველი IX ს-მდის იქნება ნათარგმნი, ხოლო მეორე—XI ს.-მდის. მაინც რა დროს არის შესრულებული ერთი ან მეორე?

ამ კითხვას რომ ვუპასუხოთ, მხედველობიდან არ უნდა გავუშვათ ის, რომ ორივე რედაქციისათვის, როგორც ვნახეთ, წყაროდ სომხური გამოდგა. გაირკვა, რომ მთარგმნელები ერთნაირ რედაქციას იღებენ სათარგმნელად. მათი დედნები ურთიერთისაგან იმით გასწავადდება, რითაც საზოგადოდ ერთისა და იმავე ტექსტის ცალკე ნუსხები: მცირეოდენი შესწორებითა და ლექსიკური ცვლილებით, რომლებიც გადამწერის ხელით სრულდება ხოლმე ჩვეულებრივ. გამოვლინდა ისიც, რომ ერთს, პარხლურს, სომხურობის კვალი უფრო აშკარად ატყვია, მეორეს კი—ნაკლებ.

თარგმნა სომხურიდან ძველად IX—XI სს-მდის (საიდანაც მარტვილობის წიგნებს მოუღწევია) ყოველთვის იყო შესაძლებელი. უფრო მეტად ეს საქმე VII—VIII ს-მდის წარმოებდა. ამ დროიდან თარგმნა თანდათანობით შენედა, რადგან ქართლისა და სომხეთის ეკლესიათა გზების გაყრა ხელს აღარ უწყობდა ლიტერატურულ წრეთა თანამშრომლობას. მართალია, X ს-ში ჯერ კიდევ შეინიშნება სომხურიდან თარგმნა ქართულად, მაგრამ ის უკვე შეზღუდული სახით წარმოებს გარკვეულ წრესა და ადგილს. ქართული და სომხური ლიტერატურული წრეების აქტიური ურთიერთობის მოშლის გამო ეს ახალი თარგმანები აღარაა ისე გამოკვეთილი და გამართული სალიტერატურო ქართულის მხრით, როგორც წინათ; მათ დედნის გავლენა ენობრივად, კერძოდ ლექსიკის მხრით, მეტადრე კომპოზიტი სახელებისა და რთული ზმნების გადმოცემისას, დიდად ატყვია, რომ არაფერი ვთქვათ ქართულ-სომხური საერთო ხმარების სიტყვათა ზედმიწევნით გადმოღებაზე, უმეტესად ტრანსლიტერაციის სახით, ასო-ასოდ.

ამ მხრით თუ შევხედავთ ორმეოცთა მარტვილობის წიგნის ქართულ რედაქციებს, შევნიშნავთ, რომ ისინი თავისი გამართულობითა და განწყობით, საერთოდ ენობრივად, იმ ხანის თარგმანს უნდა წარმოადგენდნენ, როცა ქართულ-სომხური სალიტერატურო წრეების კავშირი ვრცელი და მჭიდრო იყო. ამ თვისებით უფრო მეტად ის რედაქციაა აღკურვილი, რომელიც H—1708 ხელნაწერშია წარმოდგენილი. ამდენად, ცხადია, აღრინდელიც ეს რედაქცია უნდა იყოს. მასთან შედარებით გვიანდელი მაშინ ის რედაქცია იქნება, რომელიც პარხლურ მრავალთავს დაუცავს, რადგან, როგორც ზემოთ ვნახეთ, მეორესთან შედარებით, მას გარკვეულ შემთხვევებში დედანთან უფრო მეტი ზედმიწევნილობა და სიტყვა-სიტყვითი მიმდევრობა ახასიათებს.

სებასტიელთა მარტვილობის ქართული რედაქციები რომ აღრინდელი ხანის (VII—VIII ს.-მდელ) თარგმანს უნდა წარმოადგენდნენ, ეს ტექსტების ზოგიერთი ჩვენებითაც დასტურდება. ლექსიკის შესწავლის შედეგად, მაგალითად, ერთი თვალში საცემი გარემოება შეინიშნება: სომხური ტექსტის გარკვეული სიტყვების მიმართ ქართული თარგმანები სისტემურად გარკვეულ სანაცვლოს ხმარობენ, რომლებიც ერთმანეთის მიმართ ისეთ სინონიმებს წარმოადგენენ, როგორიც აღრინდელი ქართული მწერლობის ძეგლებისათვის (მაგ., ოთხთავებისათვის) არის დამახასიათებელი. ასე მაგ.:

Դասուսուი-ისათვის პარხლურშია „მსაჯული“, ხოლო H—1708-შია „მთავარი“ (ასეა ეს ყველა 13 შემთხვევაში უკლებლად).

Բონსილი-ისათვის პარხლურშია „მძლავრი“ (5-ჯერ) და „მსაჯული“ (1-ჯერ), ხოლო მეორეშია „უსაჯული“ (2-ჯერ), „მთავარი“ (3-ჯერ) და „მძლავრი“ (1-ჯერ).

- მქინიორ-ისათვის პარხლურშია ჟერისაგანი, ხოლო მეორეშია ჟერისკაცია.
- მქინიორიქსინ-ისათვის პარხლურშია ჟერი, " " ჟერისკაცება.
- ზხო-ისათვის პარხლურშია ჟყალი, მდინარე, ხოლო მეორეშია ჟმდინარე.
- მინხ-ისათვის " ზორვა" (5-ჯერ), ჟგება" (1-ჯერ), ხოლო მეორეშია ჟმსა-ხურება" (5-ჯერ) და ჟგება" (1-ჯერ).
- შაოქინ-ისათვის პარხლურშია ჟჯორცი" (3-ჯერ), ხოლო მეორეშია ჟჯუაში" (2-ჯერ) და ჟჯორცი" (1-ჯერ).
- ჟასხრაყმ-ისათვის პარხლურშია ჟლუაწლი", ხოლო მეორეშია ჟბრძოლა" (ყველგან, სულ 3 შემთხვევა).
- ზანხინ-ისათვის პარხლურშია ჟმტარვალი", ხოლო მეორეშია ჟმსახური" (ყველგან, სულ 2 შემთხვევა).
- შაყასაოქ-ისათვის პარხლურშია ჟმტარვალი", ხოლო მეორეშია ჟმსახური" (ყველგან, სულ 2 შემთხვევა).
- მხეძიქსინ-ისათვის პარხლურშია ჟსიტოვ", ხოლო მეორეშია ჟსიტე" (ყველგან, სულ 2 შემთხვევა).
- ქაყრაყხო-ისათვის პარხლურშია ჟმოდღარი", ხოლო მეორეშია ჟმასწავლელი".
- ლისაოქ-ისათვის პარხლურშია ჟსანთელი/ნათელი", ხოლო მეორეშია ჟმთიები".
- ქსიქსინ-ისათვის პარხლურშია ჟმუნქუსე" (3-ჯერ), ხოლო მეორეშია ჟმეყსეულად".

განსხვავებულად აქვთ წარმოდგენილი ერთი გეოგრაფიული სახელიც:

ზაოქიქ-ისათვის პარხლურშია ჟგამირეთი", ხოლო მეორეშია ჟკაპადოკია".

ეს ჩვენება, ჩვენი აზრით, გარდა იმისა, რომ მარტვილობის წიგნთა აღმოცენების გარკვეულ ხანაზე (V—VIII სს-ზე) მიათითებს, იმის მაუწყებელიც უნდა იყოს, რომ თარგმანები ერთსა და იმავე სალიტერატურო წრეში არ უნდა იყოს შესრულებული, ივინი სხვადასხვა გარემოში წარმოშობილი უნდა იყვნენ.

დასასრულ, მოვიყვანთ ნუსხასაც სომხურთან საერთო სიტყვებისა, რომელთაც ქართულ რედაქციებში ვხვდებით.

1. ამენ — ამენ: ჟუჟნთი უჟუნსამდე, ა მ ე ნ" (ორივეგან) — აჟაჟხოხანს აჟაჟხოხნიჟ, ა მ ე ნ:
2. გუნდი — გონი: ჟიყენეს . . . გ უ ნ დ ს ა ერთსა შინა" — ჟიყენეს გ უ ნ დ ს ა შინა ერთსა" — ხინ ხ ი ე ნ ი მ ილია; სძლეთ ერთა მათ გ უ ნ დ თ ა — ჟძლევად ყოველთავე ერთსა შორის გიქმნიეს" — ეჟაჟოქსინ ხე-ლივიანე ე ნ ი ა ე ნ მბაჟხვიცეჟ:
3. ზორვა — ვინხ: ჟაიძულეზდეს მათ, რაჟთამცა უ ზ ო რ ვ ს", — ჟაიძულეზდეს მ ს ა - ხ უ რ ე ბ ა დ" — ეონაჟაოხინ ე ნ ი ხ ე; ჟარა თავს-იდვეს ზ ო რ - ვ ა დ" — ჟაიძულეზდეს გ ე ბ ა დ" — სოქაჟხინ ე ნ ი ხ ე; ჟუ ზ ო - რ ე თ ლმერთთა" — ჟმსახურეთ ლმერთთა" — ე ნ ი ხ ე ე ჟ ასოილახიგინ; ჟანუ უ ზ ო რ ე თ ლმერთთა" — ჟანუ უ ზ ო რ ე თ ლმერთთა" — კამ ე ნ ი ხ ე ასოილახიგინ:
4. ეამი — ძამ, ძამანსაქ: ჟიყო ქ ა რ ი (?) ივი ზამთრისაჟ" — ჟიყო ე ა მ ი ზამ-თრისაჟ" — ჟე ძ ა მ ბქაჟაჟინ; ჟეზთა მათ ლუქიანე მეფისათა" — ჟე ა მ თ ა მათ ნეჟეს მეფისათა" — ე ნ ი ძ ა მ ა ნ ა კ ა ლქიქანქე პაყალოქი:
5. ლირბი — ქიქ: ჟდაიყო პირი, რომელი იტყვს" — ჟურცხუნოჟ და ლ ი რ ბ ი პირი, რომელი იტყოდის" — მ ქ ი ქ ხეხე, იქ ჟასაჟ:
6. ნიში — ნჟან: ჟდა მიეცა ველთა მისთა ყოფად ნ ი შ ბ ი ს ა და სასწაულეზებისა" — ჟდა მიეცა მას ყოფად სასწაულეზი და ნ ი შ ე ბ ი" — იოქიქ ხ მონიოქ ნჟანს ა სოილახიგინ:
7. პატივი — აჟაოქ: ჟპ ა ტ ი ვ ს ა და ნიჟსა ლირს იქმნეთ" — ჟმოლეზაჟ პ ა ტ ი - ვ ი ს ა ჟ" — ა ჟ ა თ ი ლ ა ხ აჟაჟეღსაჟ აჟქანქ ქინხ; ჟპ ა ტ ი ვ ს ა ლირს იქმნეთ" — ჟპ ა ტ ი ვ ს ა ლირს იქმნენ" — ა ჟ ა მ ო ლ ა ჟ

არძანს ქვიხინ; „პატრივი მიილოთ“ — „მიილოთ პატრივი“ —
რნკაქეჩქ ... ყაათისა:

8. ვეშაპი — ქიჯაყ: „აქუნდა ... მარცხენსა ვეშაპი“ — „ეპყრა ... მარცხენსა ვეშაპი“ — ილხიცი ... ჰბაქიონ ქიჯაყ:
9. ტანჯვა — ოსნუნსი: „ღირს მყავ მე ტანჯვა თა“ (ასევეა მეორეშიც) — არძანსი არაა ფის ოსნუნსაყ:
10. ქალაქი — ფაღაყ: „ეჩუნენს ეპისკოპოსსა მის ქალაქისასა“ — „გამოცხადნენს ეპისკოპოსსა მის ქალაქისასა“ — ყაიონხეა ხაქსიციყისი ფაღაყისი:

წარმოდგენილ ნუსხაში შეინიშნება, რომ საბადლოდ ყოველგან საერთო ხმარების სიტყვა არა გვაქვს. ზოგან მოსალოდნელი საერთო ხმარების სიტყვის ნაცვლად მისი ქართული სინონიმია (მაგ.: ერი — *ჟონჯი*; გება, მსახურება — *ჟონხი*), რაც იმას მოწმობს, რომ სომხურთან საერთო ხმარების სიტყვებს ქართულში სრული სანაცვლო საკუთარი სიტყვებიც ჰქონია, რომლებიც საჭიროებისაებრ კიდევ გამოიყენებოდნენ ხოლმე.

ქართულ თარგმანებში, ისე როგორც მათ დედანში, ზოგჯერ სომხურთან თუ ქართულთან საერთო ხმარების ისეთი სიტყვები მოიპოვება, რომელთაც ერთიმეორის საპირისპიროდ შეესატყვისება სულ სხვა წარმოშობის შინაარსობლივ შესაბამისი სიტყვა. ასეთებია:

1. დალიტი — ასხანსი: „დაჯდა დალიქსა მას. და მსაჯულიცა იგი მის თანა“ — „დაჯდა მთავრისა მის თანა“ — სითოს ყაიხისი ჩანოხბრე ფათასა ირასი:
2. ბილწი — ძანსი: „რამეთუ იყო კაცი ბილწი (მეორეში „მომსრველი“ არის) — იქ ღერ აყრ ძანსი“:
3. პატრივი — ყაათონასა: „იხილო პატრივი შენი“ (ორივეგან) — ოხსაქერ ფეიქისი ყაათონასანი:
4. სარყ' სარყალ — შემდგოთითა-შემდგომად: „ეგრეთ შემდგომითი-შემდგომად ფსალმუნსა ამას იტყოდეს“ (ორივეგან) — აყაყა სარყალ დასაყაისი ასხისი:
5. სასათქ — ფრიადი, დიდი: „იყო ნეფხვა და ყინელი ფრიადი“ — „იყო ნეფხვა და ყინელი დიდი“ — ღერ ყარყ ს ვიღრო სასათქ:
6. ქანაოხ — განსყიდა: „იოსების თანა განიყიდე“ (ორივეგან) — რნი მიქსაყაყა ქანაოხყაყ:
7. კათას — ქმელი: „რომელი-იგი იქვეი ზღუსა ზედა ვითარცა ქმელსა“ (ორივეგან) — ირ ვნასა ხი ქერაყ ბილი, ჰქრს კათასიქ:

აღნუსხული ვითარება ორ საგულისხმო მომენტს გვიჩვენებს. ჯერ ერთი მას, რომ მთარგმნელები სომხურთან საერთო სიტყვების გადმოცემის დროს არ არიან სრულად შებოქვილი დედნით, და მეორეც იმას, რომ სომხურთან საერთო სიტყვები, რომელთაც ქართული უპირისპირებს სომხურს, მკვიდრია, დიდი ხნით შემოსული ქართულში და გავრცელებული.

ამრიგად, ორმეოცთა მარტვილობის წიგნთა წარმოდგენილი ანალიზით ირკვევა, რომ

1. ქართულად მოიპოვება მარტვილობის წიგნის ორი რედაქცია.
2. ორივე რედაქცია წარმოადგენს ძველ თარგმანს, შესრულებულს ერთს ხანაში, სახელდობრ V—VIII სს-ში.
3. ერთიცა და მეორეც სომხურიდან არის ნათარგმნი.
4. დედნის გავლენის კვალი უფრო მეტად იმ რედაქციას ატყვია, რომელიც დაუცავს პარზლურ მრავალთავს (A—95). მეორე რედაქციას, შემონახულს H—1708 ხელნაწერში, დედნის გავლენის კვალი შედარებით ნაკლებად ამჩნევა, ამდენად მისი თარგმნაც შეიძლება უსწრებდეს პირველისას.

ტექსტიკისათვის

ქართული რედაქციებისათვის აღებულია ტექსტი შემდეგი ნუსხებიდან:
 A რედაქციისათვის ხელნაწერთა ინსტიტუტის H—1708-დან.
 B რედაქციისათვის ხელნაწერთა ინსტიტუტის A—95-დან.
 ის, რაც აქ საჭიროდ ვცანით შეგვეცვალა, სქოლიოშია ჩატანილი.

სომხური ტექსტი სამი ნუსხის მიხედვით იბეჭდება:

- A: ვენეციის გამოცემისა — *Վարդ և վկայագրանութիւնք սրբոց, հատըն-
 տիր քաղեսպէ ի ճաւընտրաց, հատիր Բ, Վենետիկ, 1874, էջ 506—514*;
 B: «მატენადარანისა» — № 78 (1204 წლის მრავალთავი).
 C: „ — № 1912 (1220 წლის მრავალთავი).

A

B

რებით ცხოვე[ნ]დებოდეს, აძულვებდეს მსახურებად კერპთა აგრიპოლაოზის მთავრობასა, მომსრველისა და უშჯულოასა და მოსწრაფისა აღსრულებად [59] საქმისა ეშმაკისასა. მას ეამსა რო-
მელნი ქრისტეანე იყვნეს ერსა მას შინა, ყოველნი აძულვებდეს მსახურებად კერპთა.

იყვნეს ერისა კაცნი ვინმე კაბადოკი-
აასა სოფლისანი გუნდსა შინა ერ[თ]-
სა, ცხოვედებოდეს კეთილად ღმრთისა მიმართ, რიცხუით ორმოცნი, უძლეველნი და მკნენი ბრძ[ო]ლასა შინა.

ესენი შეიპყრნეს¹ მთავრისა მის ბრძანებითა, აძულვებდეს გებად ეშმაკთა. იწყო მთავარმან მან სიტყუად მათდა: ერთობაჲ თქუენი გიჩუენებთეს ერთგულებით, ძლევაჲ [v] ურთიერთას ყო-

კეთილად მსახურებითა ქრისტეს მიმართ, ხარკსაცა მისცემდეს მსაჯულსა მას აგრიკოლასს, რამეთუ იყო იგი კაცი ბილწ და გარდაგულარძნილ და მოსწრაფ⁵ აღსრულებად ნებასა ეშმაკისასა. და ქრისტეანენიცა, რომელნი ერსა მას შინა იყვნეს, აძულვებდეს მათ, რაჲთამცა უზორეს.

იყვნეს ვინმე ერისა მისგანნი გამირეთისა სოფლისანი გუნდსა ერთსა შინა, ცხოვედებოდეს კეთილად-მსახურებით ღმრთისა მიმართ, რიცხვთ ორმოც, მკნედ მძლ¹⁵ ლუაწლსა შინა.

შეიპყრნეს იგინი ბრძანებითა მსაჯულისაჲთა, რამეთუ არა თავს-იდვეს ზორვად. იწყო მიერითგან მსაჯულმან მან მათა სიტყუად და ჰრქუა: ერთობით სიმკნე თქუენი გიჩუენებთეს მრ-

A ¹ შეიყუარნეს.

*ხին ვჩნოორჲ იმანჲ ჩ ჴამრავ ვაღაოტჲ, ჩ ვჩეჩ მჩოამ, ირჲ კხჩნ რარსაკაჯოოქხამჲ რათ ასათოძოქ, ჭოთოქ ჭოთასოინჲ, ათაჲჩხჩჲჲ ჯაჲქოიჲ ჩ აყათხრავამონსა, ირიგ ანოღანჲ ხნ აქოიქჩქ¹ ჩომსთხანნი, ყიღრხეჩო, ჳაოტჲ, ხლოქო, ხლნოქო, ჳაოტხანთი, ჴოღაქო, შარავოქო, შიხ-
ნო, ჳლნოთი, შხეჩო, შხნოთი, ჴიქიქოთი, ანსკასა, ხრაკოქო, ხეღხეჩო, ყიღრხე, ალხო, აოტჲანო, ალსკო, ჳაოტო, ხეჩო-
ოქო, ხლოქო, ხოქანსა, ჩიქოთი, ჩოქოქო, ჳლხოქო, ჳაოტო, ხეჩო, ხანოქო, ხეჩო, შლხოქო, ჩოქო, ჩოქოთი, აქანასო, ჭხოქო, ჴიქო, ჭხოქო, შხეჩოქო, ანოქო;*

¹⁰ *ათჲა რამონსაჲ ხინ 'ჩ ჰნო ვათაოორჲნ ჯათჲყხინ ვინჲ ვეღაჲ: შკასა აქანსათ ჯათაოორჲნ ჯასახე რეჲ ნოთა ჯ ასაქ. ჳანოტჲ მჩარასოქხანს ჰხოქ ვოცხაჲ 'ჩ აყათხრავამონსა, ვეჲქოქოქხინ ხეჩოვინჲ ვჩეღაჲ*

1 ვაღაოტჲ A. ჩ ვნეჲ C. 2 რათასოინ AC. ~ ათაჲჩხჩჲჲ ჯაჲქოიჲ ჩ აყათხრავამონს, ხოთოქ რათასოინ BC. 3 ანოღანჲ ხინ C. ჩხანთიანნი C. ყიღრხო A. 4 ხლოქო B. ხოქო BC. ჴოღაქო A. შარავოქო A, შარაკოქო BC. შიხანნი BC. 5 ჳლნოქო A. ხლხოქო C, შლხოქო B. ჴიქიქოთი AC. ანოქო A, ანოქო C. 6 ხეჩოქო A, აოტოქო A. ყიღრხო C. ჳაოტო A. 7 ჳქოქო A. ჴოქოთი A. ჳლხოქო BC. ჴაოტო A. 8 ანოქოთი B. ხოქო A. შარხოქო A, შარხოქო C. ჩომსა A. ჩიქოთი A. 9 ჭხოქო-ქო] შოქო A, ჭხოქო C. აქოქო A. ხეჩოთი A. აოტო B, აოქო C. 10 ათჲა + ამნსხრანს A. რამონსაჲ BC. ხინ ჩ ჰნო ვათაოორჲნ] ჩ ვათაოორჲნ BC. ჯ ათჲყხინ] აოქოქო ჯოთოქო BC. 11 ჯ ვათაოორჲ A. 12 ხეჩოქო ჴოქოთი A, ხეჩოქო ვნეღან C.

A

ველთავე ერსა შორის გიქმნიეს, აჩუ-
 [ე]ნეთ შეთქმულება¹ თქუენი და და-
 ემორჩილენით მეფისა შჯულსა და
 მსახურეთ ღმერთთა პირველვე სატან-
 ჯველადმდე. მიუგეს წმიდათა მათ და⁵
 ჰრქუეს მთავარსა მას: მოკუდავისათვს
 ვჰბრძოდით და ვსძლევდით, ვითარცა-
 ეგე შენ სწამებ, რავდენ უფროს უკ[უ]-
 დავისათვს მეუფისა ვჰბრძოდით² და
 ვილუაწოთ და ვსძლოთ შენსა მაგას¹⁰
 ბოროტის მეცნიერებით ზრახვასა?!
 აგრიკოლაოზ მთავარმან თქუა: ერთი
 ორთაგანი წინა გიც თქუენ: ანუ მსა-
 ხურებაა ღმერთთა, წარჩინებაა და
 მიღებაა პატივისა, [60] ანუ არა —¹⁵
 დამორჩილებაა და მოღებაა ცხორე-
 ბისა და პატივისა. აწ განიზრახეთ
 და გამოირჩიეთ უმჯობესი თქუენდა.
 ხოლო წმიდათა მათ ჰრქუეს: უმჯო-
 ბესი ჩუენთვს უფალმან იზრუნოს³.

მთავარმან ჰრქუა მათ: ნუ მრავალსა
 იტყუითა, არამედ ხვალე მოედით²⁵
 და ჰმსახურეთ ღმერთთა. და ბრძანა
 მათი საპყრობილესა შესხმა.

A: ¹ შეთქმობლება. ² ჰვბრძოდით. ³ იზრონოს.

B

ვალსა ლუაწლსა, და ვითარ-იგი
 ჰმენდით და სძლეთ ორთა მათ გუნდ-
 თა, აჩუენეთ აწცა და დამორჩილე-
 ნით რჩულსა მეფისასა და უზორეთ
 ღმერთთა, რაათა არა დაგერთოს ტან-
 ჯვაა ტანჯვასა ზედა. მიუგეს წმიდათა
 მათ და ჰრქუეს მძლავრსა მას: უკუე-
 ეთუ მოკუდავისა მაგისთვს მეფისა
 შევიდით ლუაწლსა და მძლე ვექმნ-
 ნით, ვითარცა-ეგე შენ სწამებ, რავდენ
 არა უფროს უკუდავისა მისთვს მრავ-
 ლითა ტანჯვითა ვსძლოთ უკეთურსა
 მაგას შენსა ზრახვასა?! აგრიკოლაოს
 მსაჯულმან ჰრქუა: ორთაგანი ერთი
 ყავთ: ანუ უზორეთ ღმერთთა — და
 პატივისა და ნიჰსა ღირს იქმნენთ, უკუ-
 ეთუ არა დამორჩილენთ, აღიღოს
 ცხორებაა თქუენი ერისა ამისგან. აწ
 იზრახეთ და გამოირჩიეთ, რომელი
 უმჯობეს გიჩნდეს. წმიდათა მათ
 ჰრქუეს: ჩუენ შემძლებელსა ღმერთსა,
 რომელმან ილუაწოს ჩუენთვს, ვჰმსა-
 ხურებთ.

ჰრქუა მსაჯულმან მან: ნუ მრავალ-
 სა იტყვთ, არამედ ხვალე მოვედით
 და უზორეთ ღმერთთა. და ბრძანა
 მიცემა მათი საპყრობილედ.

*ღნბაქსვიცტე, აიღე ვიცტე და აქამ დამხარანოქჩინ ბხრ და ნაღანსყარიოდ
 ადრინაყ მადგაღორინ, და დინხეტე ასთოღბიგნ ქაოაღ დან დთანჯანა: სთონ
 აყათასქანსი სორცენ და ასინ ვერნაღორინ. ში მხ ქასან მარქანსაგიო მად-
 გაღორინ აყათხრაღმხაქ კაღქმხაღ, ირატს და დო მსქ ქსქას, ირჯაქ და
 აოღანქ ქასან ანამარჩინ ზგნხაქ კაღქმხსვიცტე დომ ჯარანაროქ სორრეღიქ: ⁵
 ზათაღორინ ასქ. ში ქერქოღ აოაღქ კაქ ბსღ კამ დინქ ასთოღბიგნ და ქაოა-
 ჯანაქ ბსღ ქ აყათისა და აყარცსაგ არბანსი ქინქ, და მხ იღ ნაღანქ, რათ-
 ნაქ ქ კხნაგუ სრიქ: სორცენ ასინ. ჯადგათაკარნ მხრ მათოღბ ნიღასეტ:
 მადგათაღორინ. ში ჯათ ხაღსქ, აიღ ქ ქაღქინ ხსქაქ დინხეტე ას-
 თოღბიგნ: ნღ ზრამაქსაგ თანსქ დნიოა ქ რანო:*

1 დამხარანოქჩინ A. 2 რადგორაგნ C. დთანჯანსნ AC. 3 ვერნაღორინ — A. მხ] ლქ A. რადგორინ BC. 4 კარცხაგ A. 5 ნგნხაქ AC. სორრეღიქ AC. 6 ბხრ AC. დინხეტე A. 7 ხ აყარცსაგ — C. ~ ქ აყარცხს და ქ აყათისა A. არბანსი ქინქ — AC. ლ] აყა A. 8 ქ კხნ-
 საგ C. სრიქ — A. 9 ~ რათაღორინ ასქ A. ჯათაქსაიქ A. ქ ქაღქინ] ქაღქინ A. 10 დნი-
 სა — BC. ქ რანქ BC.

A

B

ხოლო იგინი ვითარცა შევიდეს სა-
პყრობილესა, მოიდრიკნეს მუჭლნი¹
და ვევედრებოდეს ღმერთსა და იტყ[ო]-
დეს: განმარინენ ჩუენ, უფალო, ყოვე-
ლისაგან განსაცდელისა და საცთუ-
რისა, რომელნი იქმან ურჩულოებასა.
[V] და ვითარ შემწუხ[ი]რდა, იწყეს
ფსალმუნებად² ფსალმუნსა³ ამას: რო-
მელი დამკუიდრებულ არს შეწევნასა
მალლისასა, ზეცას განისუენოს; ჰრქუას⁴
უფალსა: ტელის ამ[პ]ყრობელი ჩემი
ხარი შენ, შესავედრებელი და ღმერთი
ჩემი. მე ვესავე მას, რამეთუ მან მიჯს-
ნა მე საფრკისა მისგან მონადირეთა-
ჲსა და სიტყუისა მისგან განსაკრთომე-
ლისა*. და ვითარცა წართქუეს ფსალ-
მუნი ესე, ლოცვა ყვეს, აღდგეს ლო-
ცვისა მისგან და მერმე ფსალმუნებ-
დეს⁴ ვიდრე შუა⁵ ლამემდე. წინამძღუარ
მათდა იყო ლოცვისა წმიდაჲ კუირი-
ონ, ხოლო სიტყუის-მიგებასა წმიდაჲ
დომინოს და კანდიდოს. [61]. და გამო-
ეცხადა მათ უფალი და ჰრქუა: გულს-
მოდგინებაჲ თქუენი კეთილ არს, არა-
მედ რომელმან დაითმინოს, იგი სრუ-
ლიად ცხოვნდეს. მაშინ ყოველთავე ეს-
მა ჳმაჲ იგი და იქმნეს უძილ. და გა-

და ვითარცა შევიდეს იგინი საპყრო-
ბილესა მას, შეიდრიკნეს მუჭლნი მათ-
ნი, ილოცვიდეს ღმერთისა მიმართ და
იტყოდეს: განმარინენ ჩუენ, უფალო,
განსაცდელისაგან და საცთურისა,
რომელნი იქმან ურჩულოებასა. და ვი-
თარცა შემწუხრდა, იწყეს გალობად
ფსალმუნითა ამით: რომელი დამკუი-
დრებულ არს შეწევნითა მალლისათა
საფარველსა ღმერთისასა, ზეცას განი-
სუენოს; ჰრქუას უფალსა ტელის
ამპყრობელი ჩემი ხარი შენ, შესავედ-
რებელი ჩემი, ღმერთი ჩემი, და მე
ვესავე მას, რამეთუ მან მიჯსნა მე სა-
ბრკისა მისგან მონადირეთაჲსა და
სიტყუსა მიერ განსაკრთომელისა*. და
ვითარცა დაასრულეს ფსალმუნი ესე,
თაყუანის-სცეს უფალსა და აღმართ-
ნეს ყოველნი. და მერმე ფსალმუნებ-
დესვე ვიდრე შუეა ლამედმდე. წინა-
მძღუარ იყო მათა ლოცვისა აღსრუ-
ლებასა კვირონ, ხოლო სიტყუს-გებასა
წმიდაჲ დომინოს და კანდიტოს. მას
ეამსა გამოეცხადა მეცხოვარი და
მჯსნელი და ჰრქუა: კეთილ არს, რო-
მელ-ეგე ინებეთ. ხოლო რომელმან
დაითმინოს იგი სრულიად, ცხოვნდეს.

A ¹ მოჭლნი. ² ფსალმონებად. ³ ფსალმონსა. ⁴ ფსალმონებდეს. ⁵ შოა. * ფს. 90,1-3.

*სე მთხალ ჰ რანთს, სინარხნოცხნ ჰონრ, ს ყაყჩნ ყაღაღჩა თი თქრ
ს აასნ. ჰხრბი დამე, თქრ, ჰ ფირბოქხნტა ს ჰ ფაქქაღოქხნტა, ირ ფირბხნ
დანარქნოქხნ: ჰერს ხრხიო ხელ სყასან ხრფელ დსაღმთსა დაყა. ჩნაკსაღნ
ქადნოქხნ რარბრხიო, რნე რიქანხაღ მათოთიო ქერქხნსა რანდჩე: მსა
თხანნ⁶ რნეონხნქ ჰმ ხა რი, მათოთაბ ააყაღნ ჰმ. ს ხა ქოსამ ჰ ნა, დჩ ნა
ფრქხსეც დამე ვირიფაქქე ირთიოე (90,1-3); სე კათარხალ დსაღმთსა, ყაყჩნ
ყაღაღჩა მჩნჯ ს მქე დჩხერჩნ: სე ათაჯნორქერ ნიოე ყაღაღჩან სილერნ ყილ-
რჩიო, ჰსქ ჰ აყათაქანანათოქხნსა სილერნ ყანდქითი ს რინსია: მაქნტამ
ხრსსალ ფრქჩნ აან. რაროღ ჰ ქადქაროქხნე ბსრ. რაყე ირ რამდრხსეც
ჰ აყათ, ჰხეცე: სე ამქნხეონ ქოსალ ხეღნ ჰ მხბქ ხრქიღქ, ს ანდონ*

1 მთხალ + სრფენ A. ჰ რანღნ BC. კაქინ C. თი თქრ --- A. 2 თაქინ C. თქრ --- B. ჰ ფირბოქხნტა] ვირიფოქიე A. ჰ ფაქქაღოქხნტა BC. 3 ხრფელ] თხელ B. 4--6 თაა თხონნ ...
ბრთიოე --- BC. 6 დსაღმთს] დსაღმთს A, დსაღმთს + ს ასაგხალ დამქნ ს დარბხალ A.
7 ხ] რაყე A. ყილჩინ A. 8 ჰ აყათაქანანქინ A. ყანთითი B. რინსია BC. 9 ფრქჩნ C.
ასაგ A. რაროღ BC. ქადქაროქხნ C. რაყე] აქ C. 10 ნა ჰხეცე BC [ოსალ ხეღნ] ქხალ A.

A

ნათიეს ლამეა იგი ვიდრე ცისკრად-
მდე. მოუწოდა ყოველთა მეგობართა
მისთა მთავარმან მან და ჰბრძანა მო-
ყუანება მათი. ხოლო წმიდანი ესე
ორმოცნი მოვიდეს და დადგეს წი-
ნაზე მთავრისა მის. და იწყო სიტყუად
მათდა, ჰრქუა: რომელი მეგულების
სიტყუად, არა ლიქნით ვთქუა, არამედ
ვითარცა არს; რაედენნი ესე არიან
თუითმ[პ]სკრობელისა ქუეშე, არაიენ¹⁰
არიან თქუენებ[რ] შუენიერ, [v] ბრძენ
და საყუარელ ჩუენდა, ვითარცა თქუ-
ენ. აწ ნუ სიყუარულსა ნუ სიძული-
ლად გარდააქცევთ. ესე თქუენ ჰელ-
გეწიფების მოძულება და შეყუარე-¹⁵
ბაა. წმიდამან კანდიდოს თქუა: გო-
ნებისა შენისებრ სახელი გეწოდა
შენ აგრიკოლაოზ,—ველური¹ მლიქნე.
მთავარმან თქუა: არა გარქუ თქუენ,
ვითარმედ ჰელ-გეწიფების სიძულილი²⁰
და სიყუარული?

სახელი შენი აგრიკოლაე, რამეთუ უდაბნოდ განქცეულ ხარ სიციბილით. [426]
მსაჯულმან ჰრქუა: არა გარქუა შენ, ვითარმედ ჰელთა შინა თქუენთა არს,
ვითარმცა საყუარელ იყვენით ანუ საძულელ?

A: ¹ ველორი.

B

და ყოველთავე ესმა კმაე ესე და შეე-
შინა შიშითა დიდითა და უძილ იქმნეს
განთიადლმდე. ხოლო მსაჯულმან მან
მოუწოდა ყოველთა საყუარელთა თვსთა
და ბრძანა მოწოდება წმიდათა მათ.
და ვითარცა მოვიდეს ორმოცნი იგი,
დადგეს წინაზე მსაჯულისა მის. ჰრქუა
მათ მსაჯულმან მან: რომელ-ესე მე-
გულების სიტყუად თქუენდა მიმართ,
ნუ ესრტ ჰგონებთ, ვითარმედ ლიქ-
ნით რაამე არს, არამედ არსვე ეგრტ,
რამეთუ ყოველნი ერისა კაცნი თვთნე-
ბისა ამის მეფისა ქუეშე არიან, არა-
იენ არს თქუენებრ მეცნიერ და არცა
საყუარელ, ვითარ-ეგე თქუენ საყუ-
არელ ხართ ერსა შორის. აწ უკუე ნუ
სიყუარულსა მას სიძულილად გარდა-
აქცევთ, ჰელთა შინა თქუენთა არს,
ვითარმცა საყუარელ იყვენით ანუ სა-
ძულელ. წმიდამან კანდიდოს ჰრქუა
მსგავსად სახისა მაგის შენისა დაგედვა

*ქნხტინ მჩნჯს კათალალონი: ჩასკ ღათოლორნი კიჯხალ ღამსნაჲს ახრისქისა ჩიღი,
ჩრამაქხაგ აბხღ გნითა ქათსანთ: სე ჩერს ხსქინ, ასე გნითა ღათოლორნი. ღირ
ქალასლიღს ხმ რნე ბეღ, იჯ ირყესა ღნორილიქა ჩნჯ არსსლიე ასსამ, აქე ირყესა
ქს ჩასკ. ვჩ ირყესა ირე მჩანფამ ვჩნოლორხალ ხნ' რნე ჩნგნასკალ ქაღალო-
როანი ხნ. ჯხნ ჩერს ვბსღე ღანსარხეღე ღ იჯ აჩნყესა რარხნჯანე ღ იჯ ვიჯნ-
ყესა ახრისგსალე ჩ მქნჯ: სკრე მჩ' ვსქენ ქათხელიქინ ღარბოღსანქე, ღანვჩ*⁵
ჩ ბსრ ბხით ღ ახრისქს ღ ათხსქს:

*სოიღრნი ღანღჩითითი ასაგე, ღასი რარიიეღე დიე სეღალ დსე არსონ სკერსკი-
ღაქისა, ღანვჩე ქაქრხსჩი იღაღაღეღით სის: 'ქათოლორნი ასაგე. ღასაგე' ქს ჩ
ბსრ ბხით ღ ახრისქს ღ ათხსქს:*¹⁰

1 [ქინსქინ] კაგჩინ BC, გაოლალონი A. ღამსნაჲს — A. ვჩრისქისა A. 2 ვნითა] ვაღიღრსნ
A. ქათხანს A. ხსქინ] თბქინ B, აბან C. 3 ირყეს] ათ A. აანხსიე AC. ირყეს — AC. 4 ირე]
ორ A. ვჩნოლორხა ხს] ვჩნოლორ A. რაღალორჩინ A. 5 ხნ — BC. ვბსღე AC. იჯ — B. აქე] ათ A.
რარხნჯანე] ვჩეხსქს A. იქსყეს] იქს C. 7 ბხით C. ~ ათხსქს ღ ახრისქს A. 8 ასე] სოღრნი
ქანთითი B. რარიღე დიე A, რარიიეღე რიღ C. 9 ასე A. კასხს B. ხსე A. 10 ბხით A.
~ ათხსქს იღ ახრისქს A.

A

B

კანდილოს თქუა: რამეთუ ჩუენ ჰელ-
 გუეწიფების სიძულილი და სიყუარუ-
 ლი, შენ გ[უ]ძულ და ღმერთი ჩუენი
 გუიყუარს, ხოლო შენ ველურ ქმულ¹
 ხარ ღმრთისაგან და მოძულებულ. ნუ⁵
 მეტყუი სიყუარულსა შენსა, [ფ2] არა-
 ღირსო და მოშურნეო და დაფარულო
 ბნელისაო, სახელ ველურო².

კანდიკოს თქუა: ჰელთა ჩუენთა თუ
 შინა არს, ვითარმცა საყუარელ ვიყვე-
 ნით ანუ საძულელ, შენ გუძულ და
 ღმერთი ჩუენი გყუარს, ხოლო შენ
 გაუცხებულ ხარ ღმრთისაგან და მო-
 ძულებულ. ნუ ჰგონებ, ვითარმცა სი-
 ყუარული რაამე ჰპოე ჩუენგან შენდა
 მიმართ, არაწმიდაო და თულ-ბო-
 როტო, დაფარულო ბნელსა შინა და
¹⁰ უდაბნოდ გაქცეულო.

ვითარცა ესმა ესე მთავარსა მას, იზა-
 ხა ვითარცა ლომბან, და ბრძანა შეკრვაჲ
 მათი და თრევით მიმოყვანებად საპურო-
 ბილედ. წმიდამან კუირონ თქუა, რამე-
 თუ არა გაქუს ჰელმწიფებაჲ ტანჯვად¹⁵
 ჩუენდა, არამედ კითხვად. მაშინ შეეშინა
 მთავარსა მას და ბრძანა ვსნილთა წარ-
 ყვანებაჲ მათი საპურობილედ. და ამც-
 ნო აგუილას მესაპურობილეთ³-მოძლუ-
 არსა, რაჲთა კრძალულად⁴ სცვიდეს,²⁰
 რამეთუ მოელოდა იგი ღუქსისა⁵ მის
 მოსლვასა. ხოლო ღღესა მას ღღე ყო-
 ველ ასწავებდა მათ წმიდაჲ კუირონ
 და ეტყოდა: [V] ბრძანებითა ღმრთი-
 საათა შეკრებულ და მოყუას ქმულ²⁵
 ვიყუენით, ძმანო, ერისკაცობასა ამას

და ვითარცა ესმა ესე მსაჯულსა
 მას, შეიღულარჰნა ვითარცა ვეფხი
 და უბრძანა შეკრვაჲ მათი და თრე-
 ვით მითრევაჲ საპურობილედ. ჰრქუა
 წმიდამან კანდილონ: არავეინ მოგცა
 შენ ყოფაჲ, ვითარმცა ესრეთ დაგუსა-
 ჯენ ჩუენ. მას ეამსა შეეშინა მსაჯულსა
 მას და ბრძანა ვსნილად მიყვანებაჲ
 მათი საპურობილედ. და ამცნო ანგეას
 მესაპურობილეთ-მოძლუარსა კრძალ-
 ვით დამარხვაჲ მათი, რამეთუ მო-
 ელოდა ღუქსისა მას. ხოლო წმიდანი
 იგი ღღე ყოველ და ღამე ყოველ ის-
 წავებდეს წმიდისა კურონისგან, რა-
 მეთუ ეტყოდა მათ ესრეთ, ვითარმედ:
 განგუაწესნა ჩუენ ღმერთმან მოღვა-

A: ¹ ქმნოლ. ² ველორო. ³ მესაპურობილედ. ⁴ კრძალულად. ⁵ ღოქსისა.

*Կանդիտոս ասաց. Եթե ի մեր ձեռս է սիրելն և ատելն, զձեզ ատեմք և
 զԱստուած մեր սիրեմք. բայց դու աստարացեալդ զԱստուծոյ, մի ակն ունիր
 սիրելոյ ի մէջ անսուրբ ծածկեալդ ի խաւարի և վայրենի անուն:*

*Իբրև լուսւ զայս բռնաւորն մրմնակ իբրև զանձ, հրամայեաց կապել և
⁵ ի քարշ տանել ի բանտն: Ասէ սուրբն Կիւրիոյն. Չառեր իշխանութիւն դատել
 զմեզ, այլ հարցանել: Յայնժամ երկուցեալ զատաւորն, հրամայեաց արծակս
 տանել զնոսա ի բանտն. պատուէր տուեալ Ազդեայ բանտապետի զգուլութեամբ
 պահել զնոսա. զանգի անսայր զպալտեան դըսին: Իսկ սուրբքն գտին և զգի-
¹⁰ շերն ամենայն ուսանելն ի սրբոյն Կիւրիոյն. զանգի ասէր ցնոսա, թև Լաս
 մատակարարութեան Աստուծոյ ընկերք եղեաք յայմիլ յառժամանակեալ
 զինուորութեանս. արդ մի՛ անջատեսցուք ի միմեանց, այլ որպէս կեցաք հա-*

1 սուրբն Կանտիտոս BC. 2 զԱստուածն BC. աստարացեալդ] ատեցեալ BC. 3 անուրբ
 BC. ծածկեալ A. և — A. 4 զանձ] զգագան A. 5 ի բանդ BC. սուրբն — A. 6—7 արծակ հրա-
 մայեաց տանել A. 7 ի բանդ BC, ի բանտ A. Ազդեայ — BC. բանդապետին BC. 8 ցնոսա +
 և գբանց BC. գտի և գգիշք A. 9 Կիւրիոն A. քն] եք AC. 10 մատակարարութեան BC.
 եղաք C. յառժամանակեայ] ի ժամանակեայ A. 11 զինուորութիւն BC. կեցաք] կացաք AC.

A

შინა, ცმანო. აწ ნუმცა განვეშორებით ურთიერთას, არამედ ვითარცა ვცხოვრდებოდეთ¹ ერთგულად, ეგრეცა ვწამოთ, და ვითარცა სოფელსა ამას შინა სათნო ვეყვენით საწუთროსა ამას⁵ ჯორციელთა. მეფეთა, ეგოცა ვისწრაფოთ სათნო ყოფად ღმრთისა მეუფისა დიდებისა². და ვითარცა წარვლდეს შუიღნი დღენი, ხოლო წმიდანი იგი იყვენესა საპრობილესა შინა.¹⁰ და მოვიდა დუქსი კესარისაჲთ [63] და შევიდა სებასტიად და დაჯდა მთავრისა მის თანა, და მერვესა დღესა ბრძაქნა მოწოდებაჲ მათი. და ვითარცა მოჰყვანდეს წმიდანი იგი, ას-¹⁵ წავებდა მათ წმიდაჲ კუირონი და ეტყოდა: ძმანო, ნუმცა შეგშინდებით, რამეთუ რაჲმს იგი ბრძოლასა შინა ვიყვენით, ვხადოლით ღმერთსა, და შეგუეწიის ჩუენ. მოიკსენეთ, ოდეს იგი²⁰ ბრძოლასა შექედით დიდსა და ყოველნი ივლტოდეს, და ჩუენ შორის ხოლო მათსა ვიპოვენით ზარტოდ ორმეოცნი და ცრემლით ვხადოლით, და მოგუცა ჩუენ ძალი, და რომელნი-²⁵ მე მოესრენით და რომელნი [v] მე

A: ¹ ვცხოვრდებოდეთ. ² დიდიდებისასა.

B

მად მოყუ[425]ნებისად ამას საწუთროსა ცხოვრებასა, ერსა ამას შორის, აწ ნუმცა განვიწვალებით ურთიერთას, არამედ ვითარცა იგი ვცხოვრდებოდეთ ერთბამად, ეგრეთცა აწ ერთად ვწამოთ, და ვითარცა ესე აქა რჩეულად გამოვჩნდით წინაშე წარმავლისა ამის მეფისა, ეგრეთცა ვისწრაფოთ, რაჲთა სათნომცა ვეყოფვით დიდსა მეუფესა ღმერთსა. და ვითარცა წარვლდეს იღნი ოდენ დღენი, ვიდრე წმიდანი იგი საპრობილესა შინა იყვენეს, მოვიდა დუქსი იგი კესარიჲთ და შევიდა სებასტიად, და დაჯდა დალიქსა მას. და მსაჯულიცა იგი მის თანა დღესა მას მერვესა. და ბრძანა მოყვანებაჲ წმიდათაჲ მათ. და ვიდრე მოჰყვანდეს, ასწავებდა მათ წმიდაჲ კუირონი და ეტყოდა: ძმანო, ნუ შეშინდებით, მოიკსენეთ, რამეთუ რაჲმს იგი ღუაწლსა შინა ვიყვენით, ვხადოლით ღმერთსა და შეგუეწია ჩუენ; მოიკსენეთ, რაჲმს იგი შევერიენით დიდსა მას ღუაწლსა, და ივლტოდეს ყოველნი მოყუანსნი ჩუენნი, და ჩუენ ხოლო ორმეოცნი ესე ვიპოვენით შორის

მაჯანჯღ და მქაქორიორი, ნიქაქა და ქკაქხვიორ. და იორქა ნიქორი ბიქსაღ აორაქი ანგაღორი ქაღაღორაგა, ნიქაქა ქორქაღვიორ ზანდი ქინდი და მსბი ქაღაღორინ ასოთბი: სე ქერს ანგყნ აორი და მწ, მქინჯღი აორღენ ქ განათინ სინ, სინ ჟოდან ქ ყიარხაქ. და მინხაქ ქ მსრაათრა ნითაღ კათინი ზანჯბ დათაღორან კაღორ იქსერიორი. და ზრამაქხაგ აბხი ვაორღანი: სე მქინჯღი აბხინ, ქრათქერ ვნითა აორენ ყიქრიქს და ააქერ. სეღარღ, მქ ბრიქვიორ. ი⁵ ააქაღენ ქორქამ ქ ზაქათონ ქინსაღ, ღარღაქაღ ათი მათიდაბ და ააღენქ მსღ და კაღქსაღ; მქინჯღ ქორქამ ქათინხვაღ ქ მსბ აათინრაღამქინ და ქაქსინან ამინხეხან და ამინაქინ ნიქიქაქიქეღ მსღ, და მსღ მქაქინ ვაორათონღა მსაგაღ ქ მქე მქინამხაგ, და ზანჯბ და რითათორაღ ღარღაგაღ ათი¹⁰ მათიდაბ და სთ მსღ ვაღორიქინ მქინჯ ვი ვიდანან ქ ნიგანჯ ააქანაღ, და ვი-

1-2 ნიქაქა და ქკაქხვიორ ... პაღაღორაგა — A. 2 ქორქაღვიორ + არქანაქაქ B. მსბ B, მსბი — A. 3 პაღაღორინ — A. მათიდაბი + ანმანინ A. სორქენ — A, ქ განიქინ B. 4 ქ ყიარხა A. ნიქხაქ B. 5 ნიქიქბ — AC, კაღორ იქსერიორი — BC. ზრამაქხაგ ხთ A. 6 და მქინჯღი აბხინ — A. სეღარქ + ქ AC. 7 ბრიქვიორი ბრიქინხვიორ BC, ქორქამ] მქინ A, 8 ქორქამ + ანღ AC 9 ამინხეხან და — AC. 10 ქ მქე მქინამხაგ — BC. 11 ვი — A. ააქანაღ + და ვაღაღანი ქიქაქიქსაღ BC. ვიდანანი] ვაქაღ BC.

9. ხელნაწერთა ინსტიტუტის შთაბე, IV.

A

B

ვაოტენით, და ერთიცა ჩუენგანი არა იწყულა ეგეოდენისა მისგან სიმრავლისა. ხოლო აწ სამნი არიან, რომელნი გუბრძევანან ჩუენ: ეშმაკი და ღუქსი¹ და მთავარი, ესე ყოვლად ერთი არს⁵ და იგიცა უჩინოავე. აწ უკუე ორმეოცთა გუძლოსა ჩუენ? ნუ იყოფინ! გლოცავ თქუენ, ვხადოდით უფალსა ვითარცა ოდესვე, და აწცა ღმერთსა ჩუენსა, და არა შეგუეხოს ჩუენ სატან-¹⁰ ჯველი და არცა გუემაჲ და საკრველნი, რამეთუ რაჲამს შეევმთხუინით ბრძოლასა, ვიტყოდით ფსალმუნსა² ამას: ღმერთო სახელითა შენითა მაცხოვნე მე და ძალითა შენითა მისა-¹⁵ ჯე მე. ღმერთო, [64] ისმინე ლოცვისა ჩემისა და ყურად იხუენ სიტყუანი პირისა ჩემისანი*. და აწცა ამასვე ვიტყოდით ფსალმუნსა², და ისმინოს ჩუენი და შემეწიოს. და ვითარ მიპ-²⁰ ყვანდეს იგინი მძლავრთა მათ წინაშე, ამასვე ფსალმუნსა² იტყ[ო]დეს, და ყოველნი შევიდოდეს ხილვად.

მტერთა მათ და ცრემლით ვხადოდით უფალსა, და მოგუცა ჩუენ ძლევაჲ, და მათგანნი რომელნიმე მოვსრენით [426] და რომელნიმე ვიოტენით, და ჩუენგანი ერთიცა არავინ იწყულა ეგოდენისა მისგან მოუგონებელისა სიმრავლისა. ხოლო აწ სამნი არიან, რომელნი გუბრძევანან ჩუენ: ეშმაკი, ღუქსი და მსაჯული, ხოლო ყოვლად ერთი და იგიცა უჩინოავე. და აწ ერთმან ორმეოცთა გუძლფსა? ნუ იყოფინ! გევედრები, ვხადოთ ღმერთსა ვითარცა წინა, ეგრეთცა აწ, და რაჲთა არა შეგუემახვოს ჩუენ კრულემაჲ და ჰირი და ტანჯვაჲ. არა ყოველსა ეამსა რაჲამს მიგუემაართა, ნუ აწ ოდენ ვიტყოდით ფსალმუნსა ამას: ღმერთო, სახელითა შენითა მაცხოვნე მე და ძალითა შენითა მისაჯე მე. ღმერთო, ისმინე ლოცვისა ჩუენისაჲ, ყური მოყავ სიტყუათა პირისა ჩუენისათა*. და აწცა ამასვე ფსალმუნსა ვიტყოდით. და ყოველნი მოკრებულ იყვენეს ხილვად წმიდათა მათ.

A: ¹ დოქსი. ² ფსალმონსა. * ფს. 53,3-4.

*მანსა ქაჩისათკანს არარაჲ, ხ ჯ მქნუ მქ იჲ იჯ ქირაღორხვალ ქაქნჯაქ ქან-
 ნარქნ რაჲამოქხნნს: ჩასკ აქამ ხრსღ ხნ, ირ მართუქინ ღნუ მხღ¹ სათთანაქ
 ხ დოდეს ხ ჲათათორნ. ხ ღნუ რნალ მქ ხ ნოქნ ანხრსიქჲ. ხ არუ მქნ ღა-
 თანსჩენ ქაქქჩენ². ღალ მქ³ ქჩეჩ, ხერარე ჲამ სჩრჩქე, აოჯანმ გბხე. აქღ
⁵ კარჯასეოდ აო. მათოლბ ირატე ხრტქნ ხ აქამ. ხ იჯ მხრბხსეჩინ აო მხრტკა-
 ყანღ ხ ქქანღ ხ თანჯანღ: მ⁴ ქამხნაქნ ჲამ ჩერს Ქქამხაღ ჲ აყათხ-
 რაღამ, აანხაღ ვასაქმთას ვაქს. მათოლბ, ქანოლან ღოამ ჯხევი⁵ Ქქან ხ ჲ ვალ-
 როქხანს ღოამ ჩრალ არა ჲნბ. მათოლბ ჯორ აოჯაქჩე ჲამიგ, Ქნსქნ Ქჩრ
 რანჩე რხრანოქ ჲამოქ (53,3-4): ხლ არუ Ქნიქნ საოქმთას სასასეოდ: ხლ ამხ-
¹⁰ ნხღჩანს ჲოქოქხვანს ჲ თხსიქ სეროქნ:*

1 ქაჩისათკანს BC. მქ| — BC. იქ| — A. ~ იქ იქ C. ქირაღორხვალ| ქრჩაქხვალ A. ქაქნჯაქ — AC. 2 რაჲამოქხნნ A. აქამ| Ქოქ A. 2-3 ~ დოდეს ხ დოთათორნ ხ სათთ-
 ნაქ A. 3 ნოქნ| აქნ A. მქნ AC. 4 რალ მქ| ქჩეჩ| რალ ხ მქ| ქჩეჩ B. რალ მქ| ქჩეჩ| მქ A. ჲამ სჩ-
 რჩქე — A. ხ სჩრჩქე C. 5 აო მათოლბ — A. ხერტქნ ხ ქნოანენ BC. ხ აქამ + აო მათ-
 თოლბ A. მხრბხსეჩ A. ჲამ ხეღ A. კაყანენ — A. 6 ~ თანჯანენ ხ ქქანენ A. ჩერს| მქნ A.
 7 ანოლან B. ვაროქხნაქ რქ C. 8-9 მათოლბ ჯორ . . . რხრანოქ ჲამოქ — BC. 9 საოქმთას C.
 10 ~ დოქოქხალ ამხნეხნან BC.

A

და ვითარ წარდგეს წინაშე დუქსისა¹ და მთავრისა, მიხედა მათ დუქსმან² მან და ჰრქუა: იძულებაჲ კნებაგს, რაეთა უმეტესსა პატივსა ღირს იქმნენ. აწ მიიღოთ თქუენ ჩემგან პატივი დიდდალი და ნიჭი მრავალი უფროეს³ ყოველთაჲსა. ამიერითგან ერთი ორთაგანი წინა გიც თქუენ: ანუ უზორეთ ღმერთთა [v] და დიდსა პატივსა¹⁰ [და] ნიჭსა ღირს იქმნეთ, და უკუეთუ არა გუერჩდეთ, მოგელოს ცხორებაჲ და პატივი, და აწვე მიგცნე თქუენ სატანჯველთა. წმიდამან კანდილოს თქუა: მიიხუენ] სარტყელნი ჩუენნი¹⁵ და ჯორცნიცა ჩუენნი, რამეთუ არა-რაჲ შეგუირაცხიეს ჩუენ ქრისტეს გარეშე. მაშინ უბრძანა დუქსმან² მან ქვითა ცვლად სირთა მათთა. წმიდამან კანდილოს თქუა: წინამძღუარო ბნე-²⁰ლისაო და ყოვლისა ურჩულოებისა მასწავლელო, წენ ჰელი წეჰყავა ზაგას ყოფად და იხილო პატივი შენი. დაიღრჰინა კბილნი წთავარზან მან მსახურთა თვსთა ზედა და ჰრქუა მათ:²⁵ ზ, მსახურნო ბოროტნო, რად არა [შჲ] აღრე-აღრე ჰყოფთ ბრძანეცულსა ჩუენსა? ადღეს მსახურთა ნათ ქვები და ურ-თიერთას იცემდეს პირთა მათთა.

A: ¹ დუქსისა. ² დუქსმან. ³ უფროს.

B

და წარდგეს წინაშე დუქსისა მის და მსაჯულისა. მიჰხედა მათ დუქსმან მან და ჰრქუა: თქუენ ეგრე გნებაგს, რაეთამცა გაიღულენ და უფროესსამცა პატივსა ღირს იქმნენით. ⁵ ჰ, და ჩუენგან არს, დიდი ნიჭი და პატივი მიიღოთ უფროეს ყოველთაჲსა. ხოლო ანიერითგან ორი ესე წინა გიც: ანუ უზორეთ ღმერთთა, და ნიჭსა და დიდსა პატივსა ღირს იყვენეთ. უკუეთუ არა დაემორჩილებით, მიგელოს თქუენგან ცხორებაჲ თქუენი ერსა ამას შორის. და აწვე მოვაწინე თქუენ ზედა ტანჯვანი. წმიდამან კანდიკოს ჰრქუა: წინამძღუარო ბნელისაო და ურჩულო-ებისა მოცლუარო, მოყავ ჰელი ყოფად და იხილო შენ პატივი შენი. დაიღრ-¹⁰ჰინა კბილნი მსაჯულმან მან ზედა მტარვალთა მათ და ჰრქუა: ზ, ყოვლად უქეთურნო მტარვალნო, ვითარ არა აღრე ჰყოფთ, რასა ესე ვბრძანებთ? მაინ აღიღეს ქვები მტარვალთა მათ, რაეთამცა დაქოლნეს წმიდანი იგი,¹⁵ და ურთიერთას ერთიერთსა სცემდეს.

ნა ჩერს ღაყინ ათაჯი გუჰინ და დათაღორინ, ნაქნესალ ქ ნიოა ედუჰინ ასტ¹ შიდა კამინ ხქს რინაღათხსეგინ, ყი ათახელ სი აყათიოი ათქანი ქი-გინ. აიქ², რნქაქიქი ქინქნი ათახელ აყათილს და მხბამნბ აყარღეს დან დაქიან-არე მქ ქიქილღეს ათაჯი ღაყ ბნე აყიონხოს, კამ ყინქლ ასათილბიონს და აყარ-ღესაყ მხბთყ და აყათიოი არქანი ქინქლ, და ხქს იღ ნალანხსეჰიქი, რანალ ქ⁵ კსნაყა თანჯანალღი მსტ სილქინ ღანრქითი. მთავნიორე სთალარქი და ანალღ-ნიოქხან აყარღაყხთ, ბნიწამილქი ქიქი ათინქ დაქი და აყა თხსეჰიქი ყდოქინ აყათიონან: ნა ღრნთხელ დათაღორინ ასტ ვეგარჩინან. მქ ამხნაჯარ აყა-სათიორე. რნყქ⁷ იღ ათინქე აყაღაღასქი ვიქი ნრამაქსამღ ბნე: ნა ათხელ აყა-სათიორაგინ ვარჩინა ბეჰინ ქი ქიქილღეს სერქიონს, ვიქილარა ბბბქინ:

10

1 კაქინ B. ვილქინ A. 2 ქიქინი ხეიქინ A. 3 აიქი B. ათიოქი] მხბამნბ A. აყათილს და მხბამნბ აყარღეს] აყარღეს და აყათილს A. დაქი A. 4 ქიქილღეს BC. აყიონხოს — BC. აყარ-ღესაყ] აყასაყა A. 5 რანანქი A. 6 თანჯანალღი] სერი BC. სილქინ—BC. 7 ათინქი] ათინქი B. აყა] — A. 8 დათაღორინ A. ვეგარჩინან — BC. 9 აყაღაღასქი — BC. 10 ბეჰინ — BC.

A

B

ხოლო წმიდათა მათ ვითარ იხილეს საკუთრველებად ესე ნუგეშინის-ცემულ¹ იქმნეს. მაშინ აღივსნეს გულისწყრომითა დუქსი² იგი და მთავარი, და აღილო ლოდი დუქსიან, რაათამცა³ [სცა] ერთსა წმიდათაგანსა. და უტევა პირსა მის მთავრისასა ლოდი იგი და შეჰმუსრა³ პირი მისი. წმიდამან კუი-რიონ თქუა: მბრძოლნი ჩუენნი იგი-ნივე მოუცლურდეს და დაეცნეს. და¹⁰ ნამდულივე მახუილი მათი განეწონნეს გულსა მათსა და მშუილდნი მათნი შეიმუსრნეს⁴.

მთავარმან თქუა: ვფუცავ⁵ ღმერთთა, გრძნება რაამე ყვეს მაგათ. [v] წმი-¹⁵ დამან დომინოს თქუა: ვფუცავ ღმერთ-სა, ვითარმედ ღმერთი შემეწვეის ჩუენ, რამეთუ ურცხუინოა და ღირბი პირი, რომელი იტყოდის ღმრთისათჳს სიც-რუვესა, აღივსოს გინებითა. ვერ გი-²⁰ ცნობივსა, უფსკრულო, დაბნელებუ-ლო ეამაკო და უცხოქმნულო ქეშმა-რიტებისაგან და მოძაოვნებულო საც-თურისაო, თავ ეამაკისა შენ ხარ აგ-რიკოლაოზ და ლუსია, შენ თანა დუქ-²⁵ სი, თქუენ ორნივე მსახურნი ხართ

ხოლო ნეტართა მათ ვითარცა იხი-ლეს, რაა-იგი იქმნა, განძლიერდეს ფრიად. და დუქსი იგი აღივსო გუ-ლისწყრომითა, აღილო ლოდი ერთი, რაათამცა სცა ერთსა წმიდათაგანსა. და დაუტევა იგი პირსა ზედა მის მსა-ჯულისასა, და მიჰჳადა პირი მისი. წმიდამან კჳრიონ თქუა: მბრძოლნი ჩუენნი, იგინივე მოუცლურდეს და და-ეცნეს, ნანდვლვე მახული მათი განე-წონა გულსა მათსა და [457] მშვლდნი მათნი შეიმუსრნეს.

მსაჯულმან თქუა: ვფუცავ ღმერთთა ყოველთა, გრძნებით რაამე ყვეს ესე-დომინოს თქუა: ვფუცავ ღმერთსა, ღმერთმან ჩუენმან ყო ეგე, რამეთუ დაიყო პირი, რომელი იტყჳს ღმრთისა ჩუენისათჳს სიცრუვესა, და გინებითა აღივსო. არა გიცნობივსა ქუესკნე-ლისა მის ბნელსა შინა მყოფო ეშ-მაკო, უცხო ქმნულო ქეშმირიტებისა-გან და განწყოფელო საცთურისაო, შენ, აგრიკოლაე, თავ ხარ ეშმაკისა, და კჳალად დუქსი ეგე, რომელ შენ თანა ზის, და ორნივე თქუენ შემე-

A: ¹-ცემულ. ² დუქსი. ³ შეჰმოსრა. ⁴ შეიმოსრნეს. ⁵ ვფოცავნეს.

ისკ ხრანხლანგ თხსხალ ვეღსაიონ ჭაღაქერისგან: სე დოდან ვეღსალ ვასამარ აო ვქრე მქ, ვე ჩარეფ ვიე ქ სერიონ, ს რნქე ქერხსა დასათორქნ ს ჯარეხსე ვერხსა სორა: მათ სორენ სქერქიქლ. შართოვხსალეა რე მხე ქჳნამქეა მსრ, სოდა სთქანსეგან ს ანსან სარეარს, სორე სოგა⁵ მთგნს ქ სქეთა სოგა ს აღეიონე სოგა სორასქესეგნ:

მატე დასათორენ. სეროხსალ კასთოთბან ამსნაქნ, კასარეოქქან სმნ სნარეხან: შორენ შომასა აატ. მასთოთქ ხეროხსალ მასთოთბან მერ სნარეხსა. ვე ვქრე ხერეხე ორ სსასქ ვსასთოთქ მქოქ ანქრასოქქან, ანარეფოქქამარ ვეოქ: ჰეფას სორაქნ ს სასარაქნ სათანაქ, ასთარავხსალქ⁶ ქ ჰემართოქქან ს რაქსქე ვაქქანქოქქანსე. შო მერქიქოქათ ვიოქ ხე სათანაქ ს სოსქა დოდან, ორ რე ვე სთოქ, ს ხერქიქხან დოდ სარეანხ-

1 ვეღსაი A. ს] ისკ C. ვეღსალ] ქ ხეხალ C. 2 აო] აოხალ C. ს რნქე] რნქე BC. ქერხსა] ქ ვქრე ხერხსე BC. 3 სქერქინ AC. 4 ნეგა] სოგა A. 5 ქ სქოქ C. სორასქესე-გნ] ქერხსეგნ A, ქერხსეგნ C. 7 სორე B. შომნო BC. მასთოთბან მერ BC. 8 ხერხსა A. მხ-როქ — A. ანარექნოქ BC. 9 ჯეფას B. სორქნ B. ასთარავხსალ A. 10 რაქსქე + სასთარაქნ BC. მერქიქოქათ C. ხე — C. 11 სოსქა] სოსქანოქ BC. დოდ + კარასქ B. ხერქინ A.

A

B

ეშმაკისანი. რამეთუ ვერ გარწმუნებს
 თქუენ პირველი იგი დასაბამი ტან-
 ჯვათაჲ, არამედ ჴელი 'შეყავთ მერმე-
 ცა. ხოლო მსახურნი იგი ეტყოდეს
 წმიდათა მათ: [66] განწირულნო და
 ყოვლისაგან ქველისა საქმისა ღმერთ-
 თაჲსა მტერნო, რაჲსათჲს არა ჰმსა-
 ხურებთ ღმერთთა? წმიდამან კჳრიონ
 თქუა: რამეთუ სახლეულ ქმნულ ვართ
 ღმრთისა და უფლისა ჩუენისა იესუ
 ქრისტესა სულითა წმიდითა, რაჲთა
 აღვასრულოთ გულსმოდგინებაჲ სრბი-
 სა ჩუენისაჲ და სიმჴნისაჲ, და მოვი-
 ლოთ გჳრგჳნი უტრწნელებისაჲ, და
 რამეთუ ვსილოთ ბოროტის მეცნიერე-
 ბასა მაგას გონებისა თქუენისასა.

მაშინ ღუქსმან მან ბრძანა წარსუა-
 ნეცაჲ მათი საპყრობილედ, [v] რაჲთა
 გან-რაჲმე-იზრახონ მათთჲს. და ვითარ
 შეიყვანნეს იგინი საპყრობილედ, იწ-
 ყო წმიდამან კუთრიონ ფსალმუნებად¹
 მოყუსებითურთ თჲსით: შენდამი,
 უფალო, ავიხილენ თუალნი ჩემნი,
 რომელი დამჳკუიდრებულ ხარ ცათა
 შინა. აჰა ვითარცა თუალნი მონათანი²⁵
 ჴელთამი უფალთა მათთაჲსა, და ვე-

A: ¹ ფსალმონებად.

აჲჲ ჴჲ აათთანაჲ, არე სქს იჲ ჲაღანხეიე ეღსე სქიჲგნ ათაჲნიო თან-
 ჲანიყს, ბღანამქხეჲჲ სერქიორე: სანხ ჲანჩანჲს ვიორეან. სიჲჲსაჲჲ ს
 ამანსან სერქანამთოქსან ათოლბიეგ ჴზნამქჲ, ჲნიჲ²რ იჲ ვინჲჲ: სან
 ათორნ სერქიოქს. შიჲ მჩანთიო სათოლბიეგ ჲნბანქაჲ სმჲჲ ს ბღინ მჩათსაჲ
 ჴრქათათს ს ათრე ჲიღლიჲ კათარსჲ ეჲაღბაროქსინ ჲნქმეგეგ ბღნიოქსან
 მჩრეი, ათ ს ჲნეგ:ანსჲ მხე ეჲათსინ ანაჲყასიანოქსან ს კაეჲქსჲ ბეროამ
 ჲარაროსათ სორეიქხანეგ:

მაჩბამ ჲრამაქხაე ეღ.ჲან თანსჲ ენიოთ ს რანსან, ირჲჲჲ ეჲ სორ-
 ჲსეგჲ სინჲ ეთან ჲოყა: სე მთხაჲ სრეიგნ ს რანსან, სსათ. თანსჲ ათრე სერ-
 რიოქს ეათოქთი ეჲჲჲ ჲანეგრბ ჲიღაღ. სოჲჲჲ, სქრ, ჲამარბჲჲ ეჲჲჲ სმ ირ
 რნახხაჲჲ სი სერქსინ. ანა ირჲჲჲ ანჲჲ ბათიჲჲჲ ს ბღინ სსერანეგ სერხანეგ.
 ირჲჲჲ ანჲჲ აეჲასანიო ს ბღინ თქსინოჲ სერეი, ანჲჲჲჲ სი ანჲჲ მსრ ათჲჲჲ.

1 არქანხოსიქ] ელიჲ სჲ A. თრე — B. ათაჲნიო C. თანეგინანე] ნჲანსიჲ A, თანეგ-
 ნანეგ C. 2 ბღინამოღ სერეი A. სერქიორე C. აქიჲხაჲქ] ა² სიჲჲხაჲქ A. 3 აათოლ-
 ბიეგ B, — C. 4 სერქინს AC. 5 სრეი A. კათარხაჲ B. ეჲაღბაროქსინ] ეჲათოქსინ C. ნღნი-
 Ჲსანეგ მსრეი C. 6 რეიონსჲ] რსიქს A. 7 ეანაყასან ეთსინ A. 8 ~ ჲრამაქხაეგ ეიღსან AC.
 თოჲჲ C. ს რანსინ B. ს რანსიჲ. 9 ს რანსინ B. ~ სსათ სთრე სერქინ A. 10 ეათოქთი
 ეჲჲჲ A. ნეჲჲჲჲ + ათს A. თრე — A. 11 ბათიჲჲ A. ს ბღინ თხანს A. სერხანეგ] სერეი A, — C.
 12 ს ბან AC. სერეი — BC. სი — C.

A

B

თარცა თუალნი მკველისანი კელთა მიმართ დედოფლისა თვისისათა, ეგრეცა თუალნი ჩუენნი შენდამი, უფალო ღმერთო ჩუენო, ვიდრემდის შემიწყალნე ჩუენ*; და შემდგომითი შემდგომად ფსალმუნსა¹ იტყოდეს. და შემდგომად ლოცვისა აღსრულებისა² შუა³ ლამესა ოდენ ჳმა იყო ზეცით მათდა მიმართ, რამეთუ გამოეცხადა [67] მაცხოვარი და ჰრქუა: რომელსა ჰრწმენს ჩემი, მო-ღათუ-კუდეს, ცხოველ იყოს. მგნე იყვენით, ნუ გეშინინ მათგან სატანჯველთა, რამეთუ საწუთრო არიან, მცირედ დაითმინეთ და მგნედ ილუაწეთ, რაათა გუირგუინოსან იქმ.¹⁵ ნეთ. და განათიეს ლაზეა იგი გამოცხადებითა იესუ ქრისტესითა.

და ვითარცა თუალნი მკველისანი კელთა მიმართ დედოფლისა თვისისათა. ეგრეცა თუალნი ჩუენნი შენდამი, ღმერთო ჩუენო, ვიდრემდის შემიწყალნე ჩუენ*; და ეგრეთ შემდგომითი შემდგომად ფსალმუნსა ამას იტყოდეს. ხოლო შემდგომად ლოცვისა აღსრულებისა მეექუსესა ეამსა მის ლამისასა ჳმა იყო მათა მიმართ, და განეცხადა მგნენელი იგი და ჰრქუა: რომელსა ვჰრწმენე მე, მო-ღათუ-კუდეს, ცხოველვე არს. განძლიერდით და ნუ გეშინინ ტანჯვათაგან, რამეთუ საწუთრო არიან. დაუთმეთ მცირედ ეამ, გულისგმა-ყავთ შჯული და დაითმინეთ ჳირი იგი, რაათა ზოილოთ გზრგვნი. [428] განათიეს იგი ლამშ მხიარულებით გამოცხადებისათჳს ქრისტესისა.

და ვითარცა განთენა მეცხრე დღე, ბრძანა მთავარმან მოყვანებაჲ მათი.²⁰ და ვითარცა წარდგეს წინაშე მისა, ჰრქუა მათ: რომელი გეგულების ყოფად, ადრე ყავთ. და გამოუჩნდა ეშმაკი ვითარცა კაცი და მარჯუენესა კელსა ეპყრა ჳრმალი და მარცხენესა — ვეშა-პი, და მიყო ყურსა აგრიკოლაოსისა [v] და ჰრქუა: შენ ჩემი ხარ და კეთილად ილუაწეთ. მაშინ ბრძანა მთავარმან მან შეკრვაჲ მათი. და მოაბეს საბლები ქედთა მათთა და წარიყვანნეს ყოველნი

და ვითარცა განთენა, ხვალისაგან ბრძანა მოყვანებაჲ მათი. და წარდგეს წმიდანი იგი წინაშე მძლავრთა მათ და ჰრქუეს: რაჲ გნებაეს ყოფად, ყავთ. განეცხადა ეშმაკი და აქუნდა მარჯუენესა კელსა მისსა ჳრმალი და მარცხენესა — ვეშაპი, და მიეყო იგი ყურსა აგრიკოლაოსისა და ჰრქუა: ჩემი ხარ, კეთილად ჰბრძავ. და უბრძანა მსაჯულმან მან შეკრვაჲ მათი, და დადებად სცა საწივი ქედთა მათთა და წარიყვანებაჲ მათი ტბასა მას, რამეთუ

A: ¹ ფსალმუნსა. ² აღსრულებისა ³ შოა. * უს. 122,1-2.

თქრ ასათოაბ ძირ, ძჩხჯღ იფირძხსეჩხა ჯ ძხრეაქ ძხერ (122,1-2): სჲ იაკოყტა ღარფაღ დასაფძიან ასიქინ ჲ ღაქინ ჯაფაღქჳ: სჲ ჯ ძჯღ ფჩღრჩინ ძაქნ სღს ათნოთა ჲ ხრესაღ ძირქჩღნ, ასჯ. ირ ჲაღათაქ ქჳს ქხაყტა ჲ ძიოანხ, ღსნჯანხ ჳ. ჲ დაჯაქნრეფაროდ ჲ ძჩ' ხრქნჯჩღ ჯ თანჯანაფ ნოფა, ფჩ ათძამაქნ სნ, ჲამ-რხრხეჯღ ძიფერ ძჩ, ჲ აღრქნაღღ ძჯნსეფაროდ, ფჩ იასიქსაჯჩღ: ასეოფანსქნ ჲ ფაქნ სჲ ფჩღრ ფნბოქქსამერ ჯ ჲამარბძაქოქქხნჯნ ჳრქსათოიქ: სჲ ჯრრს სღს ათაღათო ჯ ძაფოხანს აღორნ ჲრამაქხეჩნ აბქღ ფნოთა ჯ რანთჯნ. ჲ ღაფესაღ სოიერქნ ათაფქ რანაღორაფნ, ასსნ. ჳჩ'ნჯ ღამჩღ ათ-

1 აკოყტა] ნოქნყტა A. 2 ასხაღ C. ჲ ღაქინ] ღაქინ C. ძაქნ] რარფაღ C. 3 ს -- BC. ჲ ძირქჩინ B. ღსნჯანხ] ჳ] ღსეფღ AC. 4 ათძამაქნ B. 5 აკოქსეჩქ] ჲ აკოქსეჩქ B. 6 ფნბოქქსამერ ... ჳრქსათოიქ] ჯაფარქნ ასოიბოქ B. 7 ~ ათაღათო ხღს C. 8 ჯ რანჯღნ B. ღაფესაღ A, ~ სოიერქნ ღაფესაღ B.

A

ერთბა[მა]დ ტბასა მას, რომელი არს სე-
ბასტიას, რამეთუ დგას წყალი ფრიად.

ხოლო მას ეამსა, რომელსა წმიდა-
თა ორმოცთა წამეს, იყო ნეფხვაჲ
დიდი. და ვითარ მიიყვანნეს იგინი და
შეადგინნეს შორის ტბასა მას შიშუ-
ელნი, რამეთუ იყო ეპი ზამთრისაჲ და
ჰაერი ფრიად ფიცხელი. და მიმწუხრი
იყო დღჲ იგი, და გარემოჲს მცველნი
დაადგინნეს ერისაგანნი და მესაპყრო-
ბილეთ-[68] მოძღუარიცა იგი მათ თა-
ნა. ხოლო მახლობელად ტბასა მას
იყო აბანოჲ, და განაჭურვეს იგი, რა-
ჲთა უკუეთუ¹ ვისმე უნდეს გამოსულაჲ,
მიივლტოდის აბანოდ.

ხოლო ვითარ იყო პირველი ეამი
ლამისაჲ, შეიმძებულავიდეს წმიდანი
იგი ნეფხვისა მისგან, და ჯორცნი მათ-
ნი დაიბძარვოდეს². და ერთი ვინმე
ორმოცთაგანი სულმოკლე იქმნა და²⁰
მიივლტოდა აბანოსა მას. და ვითარ

A: ¹ უკუეთო. ² დაიბძარვოდეს.

B

არს სებასტიას ტბაჲ ერთი, რომელსა
დგას წყალი ფრიად.

და მას ეამსა, რომელსა იწამნეს
წმიდანი იგი, იყო ნეფხვაჲ და ყინე-
ნელი ფრიად. და ვითარცა მიიყვან-
ნეს და შეადგინნეს იგინი შიშუელნი
საშუვეალ ტბასა მას, რამეთუ იყო ქარი
იგი ზამთრისაჲ და აერი მკსინვარჲ.
და ვითარცა დამწუხრდებოდა, დადა-
გინნეს გარემოჲს მათსა მცველნი ერ-
სა კაცნი და მესაპყრობილეთ მოძღუ-
არი იგი. და იყვენეს მახლობელად ტბასა
მას აბანონიცა, რომელნი განეჭურვენეს,
რაჲთა ინებოს თუ ვინმე მათგანმან, შე-
^{1b} ვარდეს აბანოთა მათ.

და პირველსა საცუმელავსა ლამისა-
სასა, შეიქუენნეს და დაილეწვოდეს
ტულნი წმიდათანი მათ მყინვართა,
და დარქუმითა მით მყინვარისაჲთა
ჯორცნი მათნი დაიბძარვოდეს. ხოლო
ერთი ვინმე ორმოცთაგანი, ვითარ

*ნსქ, არარტჲ; სრსსაქ სასთანაქ ონსლიქ კაჯიქ ბხიჩნს სოსსიქ ს ჰ ბაქიქნ¹
ქჩჯაყ, ს ასტქ კონსნ სკერქიქიქაქაქ. ჰმ ხი, ჟაჯ მაროქრი; სე ზრამაქსაგ
ჯასათორნს კაყიქ გნოთა ს არქსანსქ ათოთნა ჰ აქარანოცის ზოგა ს აბქ
მჩანამოთონ გნოთა ჰ ქჩანს. ჟანჯი ჯე ჰ სხეასოთქა ქჩნ მქ, ირ ონტქ ჯიქ
იქიქ;*

*სე ჰ ძამანსაქჩნს კაქნაქიქ კირიქ მქაქეგანს ოორქდნ, ჯე აყარქ ს გორთ
სათოქიქ; სე აბქაქ კაგოცქჩნ გნოთა ჰ მქჯ ჯჩჩნ მსრქა. ს ჯე ძამნ ბმხო-
ნაქჩნ ს აღქნ ჯათნაჯოთნჯ, გქ ჟაჯ ღნქ სრსსა ჯე ასრნ. ს კაყოცქჩნ გნო-
ჯაჯე აქანაქანს ჰ გჩნოთორავნს ს გქანთოაქანს სი: სე ჯე მასო ჰ ქჩნ
ქაქანქქ მქ, გორ ჯხოთეჩნ, ირატჲ გქ ქს იქ კამჩექიქ ანგანსქ, ანსექიქ¹⁰
ჰ ქაქანქჩანს:*

*სე კათოჯჩნს აქანო გქქეჩოქჩნ აქნქსჩნ ბოქსიქიქ ჰ საონქ ანთიქ ოორქდნ.
ს ჰ აქრქქე აქაქოქჩნ მარამჩნდნს აქათოთისჩნ: ჰასქ მქ იწი ჰ ქლოქ ჟათოთისჩნს,
ქერს იჯ კარავ გოქქაქსქ, ქასოთოთქა ანსკა. ჰ ქაქანქჩანს, ს ზასსაქ*

1 არარტქ : ქაქიქაქაქიქ A. სე სრსსაქ A. საათონიქიქ A. სე კაქოქ C. ჰ ბაქიქონ BC.
2 სე ასქიქ ანს A. მაროქრი C. 3 ჰ აქარანოც სოგა B. აბქიქ + კამჩნსახანს BC. 4 მჩანა-
მოთ A. მჩანამოთონ : გნოთა B 5 იქიქიქ ქაქიქ A, — C. 6 კირიქიქიქიქიქ AC. ქაქიქეჩნ AC.
~ გორთ სე აყარქ C. 7 საათიქიქ — C. აბქიქ B, ქერს აბქიქ C. სე ჰ ძამნქ ჯე აღქ C. 8 აღქ
ძამ C. გქიქ ანსქიქ A. 9 ჰ გჩნოთორავ A. სე — AC. სე ჯექ ჯე C, — B. 10 გორ — B. ირატჲ გქიქ
ორ B. კამჩანს A. განგანსქიქ ანს A. 12 ქიქსჩნ C. ჰ საონქიქ ჰ სათონამანსაგ A.
ჰ სათონამანს C. 13 აქრსაქ B. ჰ ქოქიქიქ სერქიქ B. ჰ ქოქიქ C. 14 ქაქანს C. ქასოთოთქ
ანსკაქიქ ქასანს C. ჰ ქაქანქჩანს + ანსკა C.

A

მიეხლა სიცხესა მას, მეყსეულად განირღუა იგი და სულნი წარკვდეს.

ხოლო წმიდათა მათ, ვითარცა იხილეს სულმოკლებაჲ იგი და უთმინობაჲ, აღუტევეს ჳმაჲ ერთბამად, [V] ვითარცა ერთითა პირითა, და თქუეს: ნუ მდინარეთა ზედა მრისხავ ჩუენ, უფალო, ნუცა მდინარეთა ზედა გულისწყრომაჲ შენი და ნუცა ზღუათა ზედა რისხვაჲ შენი, რამეთუ რომელი-იგი განგუეშორა ჩუენგან, ვითარცა წყალი დაითხია. და განაბნინეს ყოველნი ცუალნი მისნი. ხოლო ჩუენ არა განგეშორებით შენგან, მაცხოვნენ ჩუენ და სახელსა შენსა, უფალო, ვხადოდით, რომელსა გიგალობენ, უფალო, ყოველნი დაბადებულნი, ვეშაპნი და ყოველნი უფსკრულნი, ცეცხლი, სეტყუაჲ, სული ნიავჳარისაჲ, რომელნი ჰყოფენ სიტყუათა მისთა, რომელი იქცევი ზღუასა ზედა ვითარცა ჳმელსა, და განრისხებულითა სულითა და

²⁶ ბრძანებითა [69] შენითა დაამშუიდე იგი.

და აწცა იგივე ხარ შენ, უფალო, რომელმან ისმინე იაკობისი ლოცვაჲ ეამსა მას, ოდეს იქვლტოდა იგი ში-

B

ვერ შეუძლებდა, სივეტოლით შეეარდა აბანოსა მას. და ვითარ მიიწია სიტფოსა მას, მუნქუესევე დაჰჳსნდეს ჳორცნი მისნი და წარკვდა სული ნისი.

⁵ ხოლო წმიდათა მათ, ვითარ იხილეს უთმინობეჲაჲ მისი, ლალად-ყვეს ყოველთა, ვითარცა ერთითა პირითა და თქუეს: ნუ წყალთა ამათ ზედა განჰრისხნები ჩუენთჳს. უფალო, გინათუ მდინარეთა ზედა რისხვაჲ შენი საშინელ არს, რამეთუ რომელი-იგი ჩუენგან ივეტოდა, ვითარცა წყალი დაითხია და განიბნინეს ყოველნი ნაწლევენი მისნი. ხოლო ჩუენ არა განგეშორნეთ შენგან, ვიდრემდე გუაცხოვნენ ჩუენ, რომელსა გაჳებენ ყოველნი უფსკრულნი, ცეცხლი, სეტყუაჲ, თოვლი, მყინვარი, სული ნიავჳარისაჲ, რომელნი ჰყოფენ სიტყუათა შენთა, რომელი-იგი იქცევი ზღუასა ზედა ვითარცა ჳმელსა, და აღრისხებასა ლელვათა მისთასა ძლიერებითა [429] მკლავისა შენისაჲთა დააყულებ.

და აწცა შენ, უფალო, იგივე ხარ, რომელმან ისმინე ვედრებეჲა იგი იაკობისი ოტებულისაჲ მის თქუმისა მისგან ესა-

ქ ჳსრამოქიანს, ქსიქინს ჳობსაჲ ხრანს ვიფჩინ:

ჩასკ ასორდნს ჩერს თხსინს ვანჳოქსკაჳლქიანს ჳორა, ასხჩინს მხბაბაჳს ჩერს ქ მქიჯქ ჩერანოქ. შჩ' ქ ვხასა რარკასეჳთა მხე, აქერ, კამ ქ ვხსათა სრთამოქიანს დი ს კამ ქ ბიქილ ვქამხეოქსი დი: ჳიანჯქ ირ ქ მჯნჯ ვარათხვალ, ჩერს ვჯორ ჩხვალ, ს ვროსხვანს ამხნაჳს იოსკერქ ჳორა, რაქე მხე იჯ მხსჩხხვოქ ქ ვჯნს, მქნჯს კხვოლსეის ვქმე. ს ვანოლს დი აქერ კარეჳასეოქ ვორ ასრნსინს ამხნაჳს არარაბქ, ვქრჳაჳქ ს ამხნაჳს სორქ, ჳორ ს კარეჳას, ბქნს ს ასინს, ჩიქმ ს მქრქქ, ირ ათნხინს ვქრანს დი: ირ ვნასა ქ ვქრკაქ ბიქილ, ჩერს კასთასქი, ს ქ მქრქსქ ჳორა ავქხვოქსსამქრ ბხიქინს დი ვაბილ-განხსა:

1 ქსიქინს ჳობსაჲ ქსიქინს A. 2 ქსქ ს AC. თხსნ B. მხბაბაჳსი მქარანს B. 3 კამ ს B. 4 ს კამ ქ ბიქილ კამ ქ ბიქილ A. 5 ჩერსქ ირყქს C. 6 ს მხე კარეჳასეოქ ვანოლს რ A. 7 არარაბქ, ვქრჳაჳქ ს ამხნაჳს სორქ არარაბქ B, სორქ A. ჩორ კარეჳას C. 8 ბქნს ასინს C, ჩიქმქ ს მქრქსქ AC. 9 მქრქსქ + ბხიქინს A. ვაბილსანსქ B.

A

შისაგან ესავისა, ძმისა თვისისა, რომელი იოსების თანა განიცილდ და იჯსენები, რომელმან ისმინე მოსესი და მიეც მას ყოფად სასწაულები და ნიმუშები ფარაოს ზედა, და ყოველსა⁵ ერსა მისსა, რომელმან განაპე ზღუაჲ და წარუქმელუ¹ ერსა შენსა. რომელმან ისმინე წმიდათა მოციქულთაჲ. ჩუენიცა ისმინე, უფალო, და ნუ დამტკამნ ჩუენ შორევი წყალთა, ნუცა დამფარავნ¹⁰ ჩუენ სიღრმეჲ უფსკრულთაჲ, რამეთუ დავგლახაკენით ჩუენ ფრიად. შემეწიენ ჩუენ, ღმერთო, მაცხოვარო ჩუენო, [V] რამეთუ შევედით სიღრმესა ზღუსასა, და შეიღებნეს სისხლითა ჳორცნი ჩუენნი,¹⁵ აღგმცირე, უფალო, სიმძაფრე ესე ჰაერისაჲ ამის მწარისაჲ, უფალო ღმერთო ჩუენო, იესუ ქრისტჲ, რაჲთა გულისჳმაცონ ყოველთა, რამეთუ შენდამი ღალატ-ვყავთ და ვცხონდით,²⁰ შენ გესევდით და არა მრცხუნა.

და ვითარცა შუა ღამესა ოდენ იყო, ნათელი დიდი ვითარცა მზჲ გამობრწყინდა მათ ზედა, ტფილი, ვითარ-

A: ¹ წარბეღელუ.

B

ვისა, რომელი იოსების თანა განიცილდ და გამოჰზარდდ იგი. რომელმან ისმინე მოსესი და მიეც ჳელთა მისთა ყოფად ნინშბისა და სასწაულებისა ეგჳტჲს, ფარაოს ზედა, და ერსა მისსა. რამეთუ ზღუაჲ განაპო და უძლოდა უღაბნოსა ერსა მას შენსა. რომელმან ისმინე წმიდათა მოციქულთა შენთაჲ, ისმინე ჩუენიცა, უფალო, და ნუ დამფარავნ სიღრმჲ უფსკრულთა წყალთაჲ და ნუცა დამტკამნ, რამეთუ დავგლახაკენით ჩუენ ფრიად. შემეწიენ ჩუენ, უფალო, მაცხოვარო ჩუენო, რამეთუ დავდეგით სიღრმესა ამის წყლისასა, და დაებნინეს სიტყვილესა ფერჳნი ჩუენნი. დააყუდდ და და[ა]ცხრჳშ სიძლიერჲ ესე და სიმწარჲ ქართაჲ, რაჲთა ცნან ყოველთა, რამეთუ შენდამი ვღალად-ვყავთ და ვცხონდით.

და მესამესა ოდენ ეამსა ღამისასა მზჲ მოეფინა მათ ზედა, ბრწყინვალე, ვითარცა ღღეთა არისათა, და დადნა

*ს: ანუ იო ნოინ თქრ ხა, ირ იოსარ აილარქხენ შაკიქრჳქ იახსიოცხლიჩნ
 ხ აჳაინაქნაგნ სთაღაქ, ირ ღნუ შიქსხიქჳქ ქანაოხგარ ლ ლხეოცხერ ღნა:
 ირ იოსარ შიქსხიქ თაქიქ ხ ჰხინ შორა ზჳანსა ლ არილხათ ქნქჳყათიო ხ იჳა-
 ილან ლ ხ ღალრა ჰღრ ლხრბანხელიქ ებიქჳ ჳარმქრ ლ თოღნორეხელიქ ბიიი-
 ეღხან ჳომ კანაჳათნ: ირ იოსარ ირეიე ჳიე თოღხეიე, იორ ლ მნე, თქრ,
 ექ მქ' ღნქღმხსეგ ღმნეგ ᳵათიქღ ჳორეგ ლ მქ' ღნქილღეგ ღმნეგ ხორეგ ექ აეღჳ-
 თაგჳღ მნე იქბ, აღღნხა მნე შათოღბ იქქიქ მნე ქანს ანოღან ჳომ, ექ
 ლაგჳღ ხ ხორიქხან ბიქილ ლ ზსრქან თოღ მნე ქარხანგ მნეიე: ჳხქლღ-
 გი, თქრ, ებანროქჩინ ლ ეღანოოქჩინ აღიქჳ, თქრ შათოღბ მნე, ექ ბა-
 ნიგნს ამნხნღხან, ქხ აო ენეგ აეღჳლხეგჳღ ლ ლხეგღ:*

*ს: სხრიორე ბამოღ ეჩქსრიინ არს ბაღხაგ გნოღაღ ჳერმ ხერს კამა-
 რჳნქ ლ იბღაღ ᳵაღინ ლ სიქ ჳორინ ჳერმ: ბსქ ᳵარაჳჳანღნ ამნხნღხან*

1 ილი--C. ~ ხა თქრ A. 2 აჳაოღნაქსეგ C. ირ ენე შიქსხიქჳქ ქანაოხგარ ლ ლხეოცხერ
 გნა--B. 3 ირ] ეთ C. თაქიქ] თილქი C. ხ ჰხინ სორა -- AC. ლ არილხათო ქნქჳყათიო -- A.
 4 ებიქნ ჳარმქრ] ეღიქნ C. 4-5 ~ კანაჳათო ბიიიქიქხან ეომ A. 5 სრეიე ეიე თოღხეიე]
 თოღხეიეგ ეიე B, თორე თოღხეიეგ C. 6 ენქღმხსეგ] ენქილღეგნ B, ენქილღეგ C. ᳵათიო C.
 ეორეგ B. ენქილღეგ] ლქენ B, ლქენ C. 7 მნე--BC. ქანს + ქანოღგ B, მნეხ ქანოღგ C. ეომ]
 ეო BC. 8 თოქ] მარმქნე AC. 9 თქრ--B. ექ] ლ A. 10 ლხეგ] ლაგჳღ B. 11 ეხრიორე BC. ქქრქ]
 იქჳს B. კამარანქ B, ეამარანქ C. 12 ლ იბღაღ] იბღაღ A. ეხრმნ C. ~ ეხრმ ეორე B. ხსქ]
 ლ C. ამნხან ᳵანაჳანქნ C, ᳵანაჳანქნ ამნხან A.

A

B

ცა ზაფხულის, და განირღუა მყინვარი იგი და იქმნა ვითარცა აბანოჲ. და მცველნი იგი ძილითა შეპყრობილ იყვნეს, ხოლო მესაპყრობილეთ-[70] მოძღუარი იგი მღვდარჲ იყო და ის-⁵ მენდა ლოცვასა მათსა და განიზრახვიდა, ვითარმედ რომელი-იგი მიივლტოდა აბანოდ, მეყსეულად სიცხისა მისგან აღესრულა და ესენი ესოდენსა ამას ნეტხვასა შინა ცოცხალ არიან?¹⁰ და ვითარცა იხილა ნათელი იგი მათ ზედა, აღიხილნა თუალნი ზეცად და იხილა, ვინაჲ იყო ნათელი მათ ზედა. და იხილა გვრგვნიბი¹ იგი გარდამო-მავალი მათ წმიდათა ზედა რიცხვთ¹⁵ ოცდაცხრამეტი. განიზრახვიდა გონებასა თჳსსა და იტყოდა, ვითარმედ ესენი ორმეოც არიან, და აწ ვითარ დააკლდა [V] ერთი გვრგვნი?² და გულისკმა-ყო, ვითარმედ რომელი-²⁰ იგი შეივლტოდა აბანოსა მას, არა თანა-შეგრაცხა მეორმეოცედ, და განა-ღვძნა მისთანანი იგი და აღრე-ადრე დააბნია სამოსელი თჳსი მათ წინაშე, და მერბიოდა² იგი ტბასა მას, ლალა-²⁵ დებდა და იტყოდა: მეცა ქრისტიანე

მყინვარი იგი და იქმნა წყალი იგი ტფილ. ხოლო მცველთა მათ ყოველთა ეძინა, მდებსა ადგილსა, გარნა მესა-პყრობილეთ-მოძღუარი იგი ხოლო მღვდარჲ იყო და ისმენდა ლოცვასა მათსა, და განიზრახვიდა, ვითარმედ: ვითარ რომელი-იგი შეივლტოდა აბანოდ, მუნქუესვე სიტყოჲსა მისგან აღესრულა და ესენი აქამომდე ცოცხალ არიან?¹⁰ და ვითარცა იხილა ნათელი იგი დიდი მათ ზედა, აღჴხედა ცად, რაჲთამცა იხილა, თუ ვინაჲ არს ნათელი იგი. და იხილა გვრგვნიბი გარ-დამომავალი ზედა წმიდათა მათ რი-¹⁵ ცხვთ ოცდაცხრამეტი, იწყო განზრახვად, ვითარმედ: ესენი ორმეოც არიან, ვითარ დააკლდა მეორმეოცჲ იგი გვრგვნი?² და ცნა ვითარმედ, რომელი-იგი შეივლტოდა აბანოდ, არა შეირაცხა იგი მეორმეოცედ. და მა-²⁰ შინლა განაღვძნა მცველნი იგი მცინარენი მისთანანი და დაუტევა სამოსელი თჳსი მათ თანა, და შთავარდა ტბასა მას, ლალადებით ვმობდა, ვითარ-²⁵ მედ: მეცა ქრისტიანე ვარ. და იწყო სიტყუად: უფალო ღმერთო, მრწამ,

A: ¹ გვრგვნიბი. ² შვირბიოდა.

*სიორ ქ დონ სხნ, რაყე მქაქნ რანთაყაანნ არქონ ჳრ ზ ინქნ გნჯრ აგაღ-
ქჩყ ნოყა, ზ დართაღ აბჯრ. სქს ვჩარჯ ირ აყაღჩნხგაღ ქ რაღანჩან,
ჩსქიქნ ლობღა ქ ვსრმოქხნჯნ, ზ სოღა ვღიღსა კსნჯანჩ სნ: სღ ხოსსა ლიქ
ღნიღაღღ, ზაქსგაღ ქერქჩნსა ზკათიქ ქს იასთი ქყე ლიქან. ზ სთისა აყასიქ,
⁵ ირ ქჯანჩჩნ ქ ქჩრაქ სრეიფნ ქთიქ სრხთონ ზ ჩან: მკყა მთასიორ ქჩნჯრ
ქჩნჯხან ქს ვაოასთონ სნ სოღა, ვჩარჯ მქნ აყასიქ აყასიქ. ზ ვჩითაღ სქს
ორ ქაქსხანსა ქ რაღანჩანსა ჳქთოსგაღ ღნჯ ვაოასთონსა: სღ ნიქნქამაქნ ვარ-
ქთიყ ვკარაყაანნსა ირ ღნჯ ქღრნ სხნ, ზ ღნქსგსაღ ვჯანჯგრბა ქღრ ქ ნოთა, ქა-
ღსაღ ქ ქჩნსა აგაღაღსქიქიქ, ქს სღ ხა ვრჩითონსაქ სი: სღ სკაღაღ ათიქ. ჳჯრ
¹⁰ მსათოღ, ზაღაოთიქ ქ ვხე, ქორ ზ სოღა ზაღაოთიქჩნ. ღნჯ სოთა ზამორხა*

1 სქს| კაქინ BC. იღნღ A. 2 სქს|ქ C. ათოღჩნხგაღ--C. ქრეოღჩნსა : ანკაღ C. 3 ~ ქ ვერძორხნქნ ჩსქიქნ ლობღა A. ვღიღსა — AC. კხნეანქ კან B. თხსთაღ ვლიქ C. ლიქ + სოთიქ B. ზაქსგსაღ C. სქათოღ C. ~ იასთი ლიქნ ქეღ A. 5 ქანსქრ A. სრეიფნ| სოღა C. მთა-ქონ B. 6 სქს AC. ვაოასთონ A. სქნ B. სოღა — C. მქ B, მქნ C. აყასიქ -- C. სქიქანქამ. B. 7 ქათსხაღ AB. ვნე| ქ A. ვაოასთონს| სოღა C. ზ სოქნქამაქნ| კაქნქამ AC. 8 ვნქეღ A. ვჩათქერბან A. სქიქსაღ A. 9 ვრჩითიქნსაქ A. 10 სქრქ| სოღა A, სოღაქ BC. ზაღა-თაღსაღ სნ B.

A

B

ვარ. და შევიდა შორის მათსა და თქუა: უფალო ღმერთო, მრწამს შენდა მიმართ, რომელიცა ამათ აღვიარეს, და მეცა ამათ თანა შემრაცხე და ღირს მყავ მე ტანჯვათა და განსა-⁵ ცდელთა დათმენად, რაათა მეცა სათნო

რომელიცა ამათ ჰრწმენი, ამათ თანა შემრაცხე მე და ღირს მყავ მე ტანჯვათა და დათმენად განსაცდელისა, რაათა მეცა რჩეულ ვიპოვო. გეყო.

ხოლო ეშმა[71]კი მოუძღურდა და გარდაიცვალა თავი თვისი მამაკაცად და მოიჭდუნა ჰელნი თვისნი მუკლთა, ტიროდა და იტყოდა წინაშე ყოველთასა: ¹⁰ ვაჲ ვაჲ, რამეთუ ვიდლიე წმიდათა ამათ კაცთაგან, არა მესხნეს ერთგულნი მსახურნი, უკუეთუმცა არა ძლეულ ვიყავ. ხოლო აწ გარდავაქცინე გულნი მთავართანი და დავწუნე ¹⁵ გუამნი ესე ამათ წმიდათანი და მღინარესა შთავაბნინე, და აწ ესე ვყო, რაათა არა იპოოს ნეშტი მათი და არცა წარიღონ ქრისტეანეთა.

ხოლო ეშმაქმან ვითარცა იხილა, რამეთუ იძლია, გამოჩნდა ხატად ვითარცა კაცი, ჰელნი [430] მოიჭდუნა მუკლთა და იტყოდა წინაშე ყოველთასა: ვაჲ ჩემდა, რამეთუ ვიდლიე წმიდათა ამათ კაცთაგან და ვიქმენ საკიცხელ ყოველისა, მაქუნდამცა შექმწ შინაგან-მეტყუელი, ვინ უწყის, არაჲ-²⁰ მცა ვიძლიე. ხოლო აწცა უქციო გული მთავართაჲ მათ და დაწუნენ ქორცნი წმიდათანი მათ და შთასთბინენ წყალსა, და ესე ვყო, რაათა არა იპოოს ნეშტი ძულთა მათთაჲ.

ხოლო წმიდამან კვირიონ თქუა: ვინ ²⁰ [v] არს ღმერთ დიდ, ვითარ ღმერთი ჩუენი ანუ ვინ არს ღმერთ, გარნა ღმრთისა ჩუენისა. შენ ხარ ღმერთი, რომელმან ჰყვი საკვრველი, რომელმან მტერი იგი ჩუენნი იგი ჩუენი კერძო ²⁵

ხოლო წმიდამან კანდილოს თქუა: ვინ არს ღმერთ დიდ, ვითარ ღმერთი ჩუენი. შენ ხარ ღმერთი, რომელმან ჰყვი საკვრველი მხოლომან, რამეთუ მტერი ესე ჩუენი ჩუენ კერძო ჰყავ, და დაკლებჲაჲ მეოთხისაჲ მის ათეული-

A: * ფსლმ. 11,1.

ს ვტა, ს არძანჩ არა ვტა თანჯანაჲ ს იორბოქხანე, ვტ ს სს რნთჩრ ვთაქვ:

*ჩასკ თათანაჲ ჩ აყართოქჩინ მათინხაჲ ს სერაყართანხაჲ ვტხუნ ჯერს ვმარეჲ ჯჩერე ვბნკიჲ არქსაჲ ასტე თათაჲ ამანხეიონ. ჳაჲ ჯნბ, ვტ კაჲქს-
გაჲ ჩ სრეიე არანეჲ, ს სიქ ბაჲრ ამანხეიონ. ჯონხჩ⁵ რამაჯონჲ არრა-
ნხასა, ვტ იჯ კაჲქხაჲ ქნსჩ: რაჲე არე ჯრეხეჲე ვაქრთს ჩქსანაჲ, ს აქრს-
გჩე ვმარმჩნს სრეიენ, ს რსქსეჲე ჩ ვტა. ს ვაჲჲ არარჩე, ვტ მჩ¹⁰ ვთეჩნ
მნაგოთბ ისქერაჲ ჯიგა:*

*ჩასკ თორენ ჳჩრჩინ თატ: მ'იქ ჲ მათოთბ მბ, ირეჲე ვსათოთბ მსრ-
კამ ი'იქ ჲ მათოთბ, რაჲე კსათოთბიქ მჩრმქ. ვთ სს მათოთბ, ირ თინსა ¹⁵
ვსჲანჯხეჩს მჩაჲ, ვტ ვნასკათოთბიჲ ჩ მსრ კიჲმნ არარჩრ ს ვაყასათოთბ
ჯორეიჲე თათანჲ ცოიგსრ, ს ვსათანაჲ კამაქჩ არარჩრ: სს სქათან თასქ*

1 ვტა] — AC. თანჯანაჲ ს] — A. ფორბოქხან A. 3 [ჩრჩ] ირეჲე C. 4 ვბნკიჲ C. 5 არანენ C. ბაჲრ] + თათაჲ C. 6 ვტ] აჲ AC. კაჲქსაჲ] აყართსაჲ A. ჯრეხეჩნ B. ჩქსან-
ნაგენ C. + ჩ მჩათან AC. ჩქხანაჲ + ს რაყათოთბ A. აქრსეგენ B. 7 ვმარმჩნ] ვბ-
ქარა A. რსქსეგენ C. ვთჲ + თათანაჲ C. ვთგენ C. 8 მნაგოთბ] მარმჩნ B. მნაგოთბ C.
ნეგა თეგა A. 9 ჲ] — B. კსათოთბ B. 10 ჳამ იქ ჲ] ს ჳამ ჲ C. რაჲე კს¹⁰ მჩრმქ] ირ-
ეჲე ვს¹⁰ მჩრ. 11 მჩაჲ] — BC. ვტ] ირ B, ს C. ვნასკათოთბ B + მჩრ B. კიჲმ B ვაყა-
სათოთბ A. 12 თათან A, თათან C. ს სქათ A, თათ სქათ C.

A

B

ჰყვენ და რიცხვ იგი მეოთხისაჲ მის ათეულისაჲ აღავსე და ეშმაქსა არცხვნე და იწყეს ფსალმუნებად: მაცხოვნენ ჩუენ, უფალო ღმერთო, რამეთუ მოაქლდა წმიდაჲ*, რამეთუ შემციორდა ჰევშარიტებაჲ ძეთა კაცთაგან. და ვითარ განთენა, მოვიდეს უღმრთონი იგი მძლავრნი და იხილეს მესაპყრობილეთ-მოძღუარი იგი შორის მათსა**

საჲ აღავსე და ეშმაქსა არცხვნე. და იტყოდა ფსალმუნსა ამას: მაცხოვნე მე, ღმერთო, რამეთუ მოაქლდა წმიდაჲ*.

და ვითარ განთენა, მოვიდეს უღმრთონი იგი მძლავრნი და იხილეს მესაპყრობილეთ-მოძღუარი იგი შორის მათსა**

და ვითარცა განთენა, მოვიდეს ურჩულონი იგი მძლავრნი და იხილეს მესაპყრობილეთ-მოძღუარი იგი მათ თანა. ჰკითხვიდეს ერისაგანთა მათ, ვითარ მედ რაჲ იხილეს? მიუგეს მათ და ჰრქუეს: ჩუენ ძილითა დაჯშულ ვიყვენით, ხოლო იგი ღამე ყოველ მღვდარს იყო და მეყსეულად განგუაღძნა ჩუენ ძილისაგან, და ვიხილეთ ნათელი დიდი მათ ზედა. და მან დააბნია სამოსელი თვისი და შთაფარდა მათ თანა, ღალატებდა და იტყოდა, ვითარმედ: მეცა ქრისტიანი ვარ. ხოლო მძლავრნი იგი აღივსნეს გულის-წყრომითა და ბრძანეს გამოთრევაჲ მათი კიდესა მის ტბისასა და წათითა დაღეწნეს წვენი¹ მათნი. ხოლო დედაჲ ერთისა მათგანისაჲ დგა მათ თანა, რამეთუ იყო ძე მის უმრწემეს² მათ ყოველთა, ეშინოდა: ნუუკუე მომედგარდეს შვილი იგი მისი, და შეეკერტნეს და ხედვიდა მას. გა-

* ფს. 11.2. ** აქ აკლია ხელნაწერს. B ¹ წვენი. ² უმწემეს.

დსაღმისა დაჲ. *Կեցո՛ր զիս, Ասուտած, զի պակասեաց սուրբ (11,2): Եւ իբրև առաւաւտ եղև, եկին ամպարիշտ բռնաւորքն, և տեսեալ զբանտապանն ևս ընդ նոսա, հարցանեին զգինուորսն, եթե զինչ տեսեալ զործեաց զայն: Ասեին զինուորքն. Մեք ի քնոյն ընդարմացեալ եքք, բայց նա զգիշերն ամենայն արթուն էր. յանկարծակի զարթոյց զմեզ ի քնոյն, և տեսաք լոյս սաստիկ զնոքաւք. իսկ նա վազվազակի ընկէց հանդերծա իւր ի մեզ, և վազեաց ի ներքս առ նոսա ազաղակելով, թև եւ ևս քրիստոնեալ եմ: Իսկ բռնաւորացն լցեալ ցասամար հրամայեցին քարշել զնոսա ի լճեղրն և բրաւք զբարծա նոցա չարդել: Իսկ մայր միոյ սրուսն ի նոցանէ էր ցանկորդեալ առ նոսա, քանզի էր որդի նորա մանկագոյն քան զամենեսան, երկնչէր թե գուցէ արդէք վատասարտիցէ, յար*

1 պակասეաց სურე] ნასიჩნ ვორე ქანბნ [იქ C. ե. [იქი] [იქი] C. 2 ~ ხელს ანაւաւտ AC. ხსი C. բონაւორნ C. გენიოպანს B, გენიოთაყხონ C. 3 ნორეანერ C. ხეს] և ანხინ բხ B. 4 ხ პონ C. რიგარმაცხაქ A. გეჩხერს ანხნայნ A, გამწნայნ გეჩხერნ C. 5 և ქანկარბაქ B. [ქ სიოქ — B. և თხსაქ] თხსაქ C, ვორე გნორაქ C. 6 რნკხეხაქ B. გნანგერბნ C. [ქ ნოსა B. ~ ან ნოსა [ქ ხერეს C. 7 გრითოქ-ნსაქ B. [ქს և BC. բონაւორნ C + և ოთათორნ C, 8 გნოსა — BC. [ქ ნენ A, [ქ ხნ ხერნ C + გორერნ C. 9 მხოქ მხოქმ C. [ქ — B. 10 მანკიყოქმ] + ქ B. გამწნხსინ A. არიგქ] — AC

A

B

[72] და აღმოუტევებდეს სულსა და⁵ იტყოდეს: სული ჩუენი, ვითარცა სირი განერა მახესა მას მონადირეთასა, ნანდვლვე საბრვე შეიმუსრა და ჩუენ განვერენით. შეწევნა არს ჩუენდა სახელითა უფლისაჲთა, რომელმან ქმნიცანი და ქუეყანაჲ*. და ყოველთა ერთბამად თქუეს ამენი და აღმოუტევენს სულნი.

ხოლო 'ვეილი იგი მის დედაკაცისაჲ, რომელსა-იგი ევედრებოდა დედა¹⁶ თუნი, რომლისა სახელი მელიტონ, სულიერ-ლა იყო. და ბრძანეს უმჯულოთა ზათ მოსლვაჲ ურმებისაჲ, [v] და დასხნეს გუანნი იგი წმიდათანი² მათ და მოაქუნდეს კიდედ მდინარისა³ მის. ხოლო ყრმაჲ იგი დაუტევეს მუნვე, ჰგონებდეს, ვითარმედ ცხონდეს. მაშინ ვითარცა იხილა დედამან მისმან, რამეთუ მარტოჲ დაშთა 'ვეილი იგი მისი, განიშორა მან დედათა იგი²⁵

ნუყარნა თითნი მსგავსად ვედრებისა და ჰრქუა: ტკბილო 'ვეილო ჩემო, წუთ ერთ დაითმინე, რაჲთა სრულ იპოვო. და წმიდანი იგი დაღეწულნი წათითა აღმოუტევებდეს სულსა და იტყოდეს: სული ჩუენი ვითარცა სირი განერა მახესა მას მონადირეთასა, ნანდვლვე საფრვე 'ვეიმუსრა და ჩუენ განვერენით. შეწევნა არს ჩუენდა სახელითა უფლისაჲთა, რომელმან ქმნიცანი და ქუეყანაჲ*. და ყოველთა ერთბამად თქუეს¹ ამენი და აღმოუტევენს სული.

ხოლო ყრმაჲ იგი მელიტონ, რომელსა თაყუანის-სცემდა დედაჲ თუნი, სულიერ-ლა იყო. და უბრძანეს [431] მძლავრთა მათ მოთრევაჲ ურმებისაჲ, და დასხნეს ჯორცნი იგი წმიდათანი მათ ურემთა მათ ზედა და მოაქუნდეს მათ ურემთა მათ ზედა და მოაქუნდეს კიდედ მდინარისა მის. ხოლო ყრმაჲ იგი მელიტონ დაუტევეს მუნვე ადგილობანს. და დედამან მისმან ვითარცა იხილა, რამეთუ მარტოჲ დაშთა, განიშორა დედაკაცობისა ძალი და განძლიერდა ძალად მამაკაცისა. და აღილო ძე იგი

¹ თქუეს. ² წმინდათაჲ. ³ მდინარისაჲ. * ფა. 123,7-8.

ჩ ნა აკოცხალ ნაკერ ღ კარქაიხალ ჩ ნა ებნოა ღერ ასერ. ჴაღერისქ ირეხასქ, ასკლასქ მქ ნამერხნა, ვი კათარხალ ქნხეჩი, მქ სრქნჯქერ, ანა ნასხალ ღ ჴერხათთი კადგნასკანოქჩინ ჳხე: სე სოცრენს ჟიროსახხალღ ჩ ჯალითიყენ ალანეხეჩინ ვიიიქინს ღ ასიქინს. იღეღ მსრ აყრისყან ირყჲს ჳნანოცქ კირო-ღაკქლქ ირიიიყან. არღარღ ირიიიყქ ნიყან იქერხეღ ღ მხღ აყრისყან. აღგნო-ქჩინ ღ მხღ კანოთანღ თხიან, ირ არარ ებრქჩინს ღ ებრქჩერ (123,7-8); სე ასახხალ მქარან ამნხნეყინ ვამქნს, ალანეხეჩინ ვიიიქინს; ჩაყე აყათანქნს შხეჩათინ, ირ მქიქარქერ ჩ მალქნს, ვხი სე კიი-იღ ღერ. ღ რამახხეჩინ რინალოცრენს აბხღ ასიყჲს ღ ხიღხალ ვამარქინს ნიყან ჩ ასიყინს ღ რხრქინს კსღერ ვსოიქინ; ჩასქ ვყათანქნს ანეღქნს ჳიიქინს, კარბხქინს ჳხს აყრისყეჩი; სე მალქნს თხახხალ ვნა მქარან მნახხალ ჩ რახე ვხქერ ვკანახეჩი თკაროქჩინს, ღ ათხალ არინ მქითა ღ იქ, 5 10

1 კაოკაიხალ C. ღერ — B. ირეხასქ + ქმ C. 2 ნამერხნ C. ვი] ღ B. ქეჩი C. ქეხს B. მქ ხრქნჯქერ — B. 3 ჟიროსახხალ C. 4 ვიიიქინ BC + ღერხანგ B. ღ ასხნ A. ნნნოცქ B. 5 არღარღ C, — A. ირიიიყენ BC. იქერხეღ BC. 6 აღგნოცქინ B. 6 თხიანღ C. 7 ამნხნეყინ — AC, ალანეხეჩქ] ნათოიქინ. ვიიიქინ ღერხანგ B, რახე] ჩასქ C. შხეჩათინ AC. 8 კიი-იღ ღერ ქხნეყანქ ღ C. რინალოცრენ — C. 9 ასიყენ BC. ჩ ვხრჲ ასიყენ AC. ღ რხრქინ] რხრქინ A. ჩასქ ვყათანქინ — BC. 10 ღ რიიჲს ანეღქნ ვყათანქინ A, ღ რიიჲს ანეღქნ კარბქინ C. კარბქინ B. მქარან B. 11 თხახალ არინ მქითა ღ იქ] არინარ.

A

B

უძლურება და მოილო სიმენისა გონება და ძალი. და აღილო ძლ იგი თვისი მგართა თვსთა ზედა და მვნედ მიაქუნდა. და ვითარცა წარსწია მვნედ ურემსა მას, შეაგდო იგი ზედა და ჰრქუა: იქმენ შენ, შეილო, მეორე ისაკ. და ვიდრე-იგი მიაქუნდა დედასა [7მ] შვილი იგი თვისი, აღმოუტევა მისმან და დადვა წმიდათა მათ თანა. და ალაგზნეს საჯუმილი და დაწუნეს გუამნი იგი მათ ყოველთანი.

და ზრახვა ყვეს ურჩულოთა მათ ურთიერთას და თქუეს: უკუეთუ ესრეთ დაუტევნეთ ძუალნი ამათნი, წარჩხუნენ ქრისტეანეთა და ალავსონ ყოველი სოფელი. აწ მოვედით და შთაეაბნინეთ იგი მდინარესა მას. მაშინ შეხუეტეს ნეშტი იგი წმიდათა მათ და შთასთხიეს მდინარესა მას, რომელ იგი [v] იყო მახლობელად მათსა. ხოლო ძუალნი იგი წმიდათა მოწამეთანი კბოდესა ერთსა შეკრბეს ერთად, და არცალათუ ერთი დაჟარა მდინარემან მან.

მერმე შემდგომად სამისა დღისა გამოეცხადნეს ეპისკოპოზსა მის ქალა-

თვისი თვთ და დაიდვა იგი მგართა თვსთა ზედა და მვნედ მიაქუნდა კუალსა მათსა. და ვიდრე იგი მიაქუნდა მგართა დედასა თვსსა, აღმოუტევა სული. და სიხარულით წარსწია დედამან თვსმან და დააგდო იგი ურემთა მათ ზედა.

სიხარულით. და მოილო იგი დედამან და ალაგზნეს საჯუმილი და დაწუნეს

მაშინ ზრახვა ყვეს ურთიერთას მცლავრთა მათ, უკუეთუ დაუტევნეშტი ძუალთა მათთაჲ, წარჩხუნენ ქრისტეანეთა და ალავსონ სოფელი. მაშინ მოთხარეს და მოწმიდეს, სადაცა იდვა ნეშტი ძუალთა წმიდათა მათ, და დაწუნეს იგინი ცეცხლითა და შთასთხიეს მდინარესა მას, რომელ-იგი მახლობელ იყო მათა, და შეკრბეს ძუალნი იგი წმიდათანი მათ კბოდესა ერთსა ქუეშმ მის წყლისასა, და არცა ერთი მათგანი წარწყმდა წყალთა მათ შინა.

ხოლო შემდგომად სამისა დღისა ეჩუენნეს ეპისკოპოსსა მის ქალაქისა-

გარბხაქ კოსან ვირიქინ ქერ. და აღაქინაფარ ხერქაქერ ვნხო საქიქენ; ჩასკ აყათონჩნ მჩნჯეხი ჯერ ქი ქხერაქ ილიოე მალერნ, ხრან ვნოქინ ვნჭალიქ, და რხერხაქ ვნა მალერნ რსქტე ქი ქხერაქ საქიქენ. და საყააალორავნ ქოვხაქ ზიორ, აქრსეჩნ ვნჯსარა სეროენ;

6 *შაქნჭამ ქორილორე არარჩნ რნე მქამჩანსა რინალორენ და ასხნ. მუნღესარა ვაკათიქიქ ქხ აქაყქა ქოილოეძე, ათონან ვთისა ვრჩათონხაქე და ქი ათონან ვაკქსარა: მაკა ვრჩსეჩნ და მადრეჩენ ვნჯსარა სეროენ და რსქსეჩნ ქი ვნხო. ირ მხერბნ ჯერ, და ქოიოქხვან ვნჯსარე სეროენ რნე ვარჩილ მქიქ, და იჯ მქი ქი ნოვანქ კოიოქ ვხან;*

10 *ჩასკ ქხო ხერეგ ალორე ვაკიონხვალ ხაქისლიქისიქ ვარეგენ, ხქხ სნ ქი*

1 ხერაბ C. ~ ვირიქინ ქერ კოსან AC. და აღაქინაფარ ალორქინაფარ AC. ვნხო] ვსქი B. საქიქენ AC. 2 მჩნჯეხი კოს A. მჩნჯეხი ქი ქხერაქ ილიოე C. მალერნ + ჯერ AC. ხრან] აღან-ვხან A. ვირიქინ BC. 3 ვნა — B, ვნა მალერნ — C. საქიქენ A] სოგა C. 4 რქსარა] ვო-სქხერა A. 5 შაქნჭამ + რინალორენ C. ქორილორე აქ-არჩიქ] ქორილო B. აღ მქამსან B. რინალორენ — B. და ასხნი] ასხნი B. ასქინ C] + რქ სოქა C. ასხნი] + რქ B. ვნჯსარა B. 6 ვაკათიქი] სოგა B, სოგა C. რხ აქაყქა — C. ვირიქინ BC. ვთისა — BC. ვრჩათონხაქ B. 7 ვნჯსარა] ვო-სქხერა A. 8~ ირ ჯერ მხერბ, — A. და იჯ მქი] და მქ BC. 9 კოიოქ] იჯ კოიოქ B. იჯ კოიოქ C. ვხან — B. 10 ხრეოეგ ალორე A, ალორე ხრეგ C. ხქხ] რქ C.

A

ქისასა, ვითარმედ დამარხულ არიან
 ძუალნი ჩუენნი ადგილსა ერთსა. აწ
 მოვედ ლამშ და განმიხუენ ჩუენ მდინა-
 რისა მისგან. მაშინ წარიყვან[ნ]ა ეპის-
 კოპოზმან [74] მლდელნი და დიაკონნი,
 კაცნი ღმრთის მოშიშნი, და ლამშ
 დადგა კიდესა მის მდინარისასა. და
 აპა ესერა ბრწყინვიდეს ძუალნი იგი
 წმიდათანი წყალთა მათ ზედა, ვი-
 თარცა მთიებნი, დაღაცათუ და-სა-
 დამე-რჩონილ იყო ნეშტი, არამედ
 ბრწყინვალეებისა მისგან ეუწყებოდავე.
 და ესრეთ აღიხუნეს. ძუალნი იგი წმი-
 დათა მოწამეთანი და დაჰკრძალენს
 ლუსკუმასა.

და ესრეთ ილუაწეს ლუაწლი კეთი-
 ლი და აღესრულნეს [v] და ბრწინ-
 ვენ სოფელსა შინა ვითარცა მთიებ-
 ნი, რომელთა ღმერთი ჰრწმენა და
 ქრისტე აღიარეს და სულსა წმი-
 დასა თაყუანის-სცემდეს და ქრისტეს
 თანა იდიდნეს. და საკსენებელი სიმე-
 ნისა მათისაჲ ამას სოფელსა დაუტე-
 ვეს საცხოვრებელად ყოველთათჳს, რო-

B

სა წმიდანი იგი, ვითარმედ არიან
 ნეშტი ძუალთა ჩუენთანი მარხულად
 ადგილსა ერთსა, რომელი მოგესწაოს.
 აწ მოვედ ლამე და განმიხუენ ჩუენ
 წყლისა ამისგან. და წარიყვანა ეპის-
 კოპოზმან მან მსახურნი ეკლესიაჲსანი,
 კაცნი მოშიშნი ღმრთისანი, და მივი-
 და, დადგა კიდესა მის მდინარისასა.
 და აპა ბრწყინვიდეს ძუალნი წმიდა-
 თანი მათ წყალთა მათ შინა ვითარცა
 სანთელნი აღნთებულნი და თუ მიმო-
 -სადა-დაშთომილ იყო ნეშტი ბრწყინ-
 ვალეებითა მით ნათლისაჲთა, გამოჩინე-
 ბულად ხედვიდეს. და ვითარცა შე-
 15 კრიბნეს ძუალნი წმიდათანი მათ, მი-
 იქცეს ქალაქად დიდითა სიხარუ-
 ლითა.

და აწ ესენი ესრეთ აღესრულნეს
 სიმკნითა. და ბრწყინვალე არიან ვი-
 თარცა ნათელნი სოფლისანი ღმრთი-
 სა მიმართ მორწმუნენი, და ქრისტეს
 მოსავენი იდიდნეს ქრისტეს თანა. და
 საკსენებელი სიხარულისაჲ დაუტევეს
 სოფელსა შინა ყოველთა, რომელთა
 20 [482] ჰრწამს მამაჲ და ძმ და სული
 წმიდაჲ, რომლისა შუენის დიდებაჲ

*ყარხსითი ზეჯარდ მხრ კაიუ ნიქ თსილი. არე სს ქ ვიქხერი ს ზან ვმხე ქ
 ვხთიუი სს ათხალ რნე ქრ ხეჩსიყიყიხნ ვიქსთათორი ხსიღხელინ, არა ხრ-
 კიღღაბი, ხსნ ხსიყ ვხეღ ვხთიუნ; სს არა იაქიქხნ ზეჯარდ არეიუნ ქ სსრ-
 ჟიქ ჯიუნ ქრრს ქოსალირე, ს ხსნ ირხე სს შსიყსალ ქხსიქნ ზეჯარდ არეიუნ
 ქ ზანანჲ ქოსიუნ ხრსსიქნ; სს ქრრს ჭიიქიქხიქნ ვნეჯარა არეიუნ ვარბან ქ
 ჟაყაქნ მხბალ ირახიოქხამარ;*

*სს არე სიღა აქაყქა ღათარხაქქ ქ ზარათსიქიქხან ქრხანე იაქ-
 ვენ ქრრს ქოსალირე კაქქარჩი ქსიითობ ზალათაგხაქქ ს ქ ჭრითთი ვა-
 ლანსაქქ ს ქ სიორე ზიღლიქნ ვარაგხაქქ, იათალირხეგან რნე ჭრითთიქ. ს
 ქქათათქ ჟაღიქხან ქიიქნ კაქქარჩი ქ იქიქიქხან ამხნაქნ ზალათაგხ-*

1 მხრ] — B. კაქქაქა C. 2 ქ ვხთიუქ] სათი B. ქ თსილი C. რნე ქრ] — C. ხეჩსი-
 კიიყი A. იქსთალირე A. ხსიღხელი A. 3 ხსიყ — BC. იაქიქქ AC. ვნეჯარდ C. 4 ~ ქრრს
 ქოსალირე ქ ნხრეიუნ ვიქქ B. სს — B. ქხსიქ AB. ქ ნეჯარდ A. არეიუნ — BC. 5 ხრსხალ
 თხსანხიქ B. ხრსიქ A. ვნეჯარდ C. არეიუნ — C. 6 ირახიოქხამარ] ვნეიქხამარ A. 7 ღათა-
 რხაქქ] ნანათსიქსაქ C. ქ ნანათსიქსიქხან ქრხანე — C. იაქიქქ AC. 8 ქრრს] ირქს AC.
 ვიქსთალირე C. აქქარჩი AC. 9 ვარაგხაქქ] ირავსაქქ C. 10 ვიქიქხან] რჩიქ A. ~ კაქ-
 ქარჩი ქიიქ C. კაქქარჩი — A. ამხნაქნ — B.

A

მელთა ჰრწამს მამა და ძე და სული
წმიდა, რომლისა ჰმუნის დიდება
და პატრივი და თაყუანის-ცემა და სა-
მებისა წმიდისა არს სუფევად და ყო-
ველი ჰელმწიფება აწ და მარადის და⁵
უქუნითი უქუნისაზღე, ამენ.

B

აწ და მარადის და უქუნითი უქუნი-
სამღე, ამენ.

*ლე, ჰ ჯ ა რ ნ, ე მ რ ე ჰ ს ჰ ლ ი ზ ნ ს ი რ რ, ი რ ი მ ქ ა თ რ ქ ა ჩ ა თ ხ ა ნ ა ქ ა ა ს თ ხ -
ნ ი ზ. ა მ ე ნ.*

1 ჰ ჯ ა რ ნ. ს ე მ რ ე ჰ ს. ქ ა ჩ ა თ ხ ნ ი ზ — ა ბ. ჰ ჯ ა რ ნ. . . ი რ ი მ ქ ა თ რ] ჰ ქ ა თ რ ს
ჰ გ ი ჟ ი რ ხ ნ ს ი რ რ ხ რ რ ი რ ი რ ხ ნ ნ ბ.

И. В. АБУЛАДЗЕ

ИТУДНИ ПО ГРУЗИНСКО-АРМЯНСКОЙ ФИЛОЛОГИИ:
ИСТОЧНИКИ НЕКОТОРЫХ ГЛАВ „МНОГОГЛАВА“.
IV. ЖИТНЕ СОРОКА МУЧЕНИКОВ

Резюме

Среди дошедшего до нас наследия древнегрузинской литературы обнаруживаются две редакции названного произведения на грузинском языке. Детальное изучение текстов этих редакций показывает, что они являются весьма ранними переводными памятниками древнегрузинской литературы. Как явствует из анализа языка текстов, эти памятники переведены с древнеармянского языка на раннем этапе развития грузинской письменности: в V—VIII вв.